

1 Mayıs 1977 Olaylarının Basın Üzerinden Değerlendirilmesi

Evaluation of May 1, 1977 Events through the Press

Tuba
ÖZHAZİNEGAR
Ankara, Türkiye

Öz

1 Mayıs 1889'da işçi bayramı olarak kabul edilmiş ve dünya genelinde kutlanmaya başlanmıştır. Devlet sınırları içerisinde ilk işçi bayramı 1909'da Üsküp'te kutlanmıştır. 1911'de Selanik'te, 1912'de de İstanbul'da kutlanmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra ilk kutlama 1923'te gerçekleştirilmiş, hatta İstanbul'da resmi tatil ilan edilmiştir. Uygulama kısa süreli olmuş, akabinde kitlesel eylemler yasaklanmıştır. 1925'te yürürlüğe giren Takrir-i Sükûn Kanunu ile de İşçi Bayramı kutlamaları tamamen yasaklanmıştır. 1 Mayıs kutlamaları 1935'te çıkarılan "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller" hakkında kanun ile yeniden düzenlenmiştir. Yasaklarla ilgili düzenleme 1960'tan sonra biraz gevşetilmiştir. 1976'da işçi bayramı yeniden kutlanmış, Taksim Meydanı'nda gerçekleştirilen kutlamalara binlerce emekçi katılmıştır. Türkiye'nin en geniş katılımı işçi bayramı 1977'de gerçekleştirilmiştir. Görkemli başlayan kutlamalara karışan provokasyon bayramı kana bulamıştır. Olaylardan sonra pek çok tutuklama gerçekleştirilmiş, fakat olayın faileri bulunamamıştır. 14 yıl süren yargılama süresince kimse ceza almamıştır. 1 Mayıs 1977'de Taksim'de yaşanan olaylarla ilgili araştırmanın yapıldığı çalışmada betimsel araştırma yöntemi kullanılmış ve dönemin basınında faydalanılmıştır. Olayların ortaya çıkmasındaki sebepler, gelişmeler ve yaşananlar araştırılmış ve sonuçları ile ortaya konulmuştur. Elde edilen bulguya göre; ülkedeki kutuplaşma artmış, gruplar arası çatışma derinleşmiş, faali meçhul cinayetler günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Faillerin yargılanmaması, ceza almaması faili meçhul cinayetlerin artarak devam etmesine neden olmuştur. Yaratılan her hak ihlali, 80 darbesine kadar olayların kontrol altına alınmasını engellemiştir. Anarşi ve terör olaylarının, katliamların, faili meçhul cinayetlerin sonu gelmemiştir. 77 olayları 12 Eylül iddianamesine girerek 80 Darbesinin gerçekleştirilmesindeki ana temayı oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: İşçi, 1 Mayıs, Hükümet, Sendika, Kanun

ABSTRACT

May 1 was recognized as a workers' holiday in 1889 and started to be celebrated around the world. The first workers' holiday within state borders was celebrated in Thessaloniki in 1911 and in Istanbul in 1912. After the proclamation of the Republic, the first celebration took place in 1923 and was even declared an official holiday in Istanbul. The practice was short-lived, and mass demonstrations were subsequently banned. With the Takrir-i Sükûn Law enacted in 1925, Labor Day celebrations were completely banned. May 1 celebrations were reorganized in 1935 with the law on "National Holidays and General Holidays". The regulation on bans was slightly relaxed after 1960. In 1976, May Day was celebrated again, and thousands of workers took part in the celebrations in Taksim Square. Turkey's most widely attended workers' holiday took place in 1977. The celebrations, which had begun magnificently, were marred by provocation and bloodshed. Many arrests were made after the events, but the perpetrators could not be found. During the 14-year-long trial, no one was sentenced. In the study on the events that took place in Taksim on May 1, 1977, the descriptive research method was used and the press of the period was utilized. The reasons, developments and events that led to the events were investigated and the results were presented. According to the findings, polarization in the country increased, conflict between groups deepened and unsolved murders became a part of daily life. Every violation of rights created prevented the events from being brought under control until the 80 coup d'état. There was no end to anarchy and terror, massacres and unsolved murders. The events of 1977 were included in the September 12 indictment and formed the main theme for the coup d'état of 1980.

Keywords: Worker, May Day, Government, Trade Union, Law

Açıklama (Bu makale...

Geliş Tarihi/Received 01.01.2023

Kabul Tarihi/Accepted 01.01.2024

Yayın 01.01.2024

Tarihi/Publication Date

Sorumlu Yazar/Corresponding

author: Tuba Öz hazinedar

E-mail: tozhazinedar@yahoo.com

Cite this article: Oz hazinedar,

T.(2024) A General Assessment of

the Events of May 1, 1977, Journal

of Atatürk, 13(1), XXXX.

Atıf: Oz hazinedar. T.(2024) 1 Mayıs

1977 Olaylarının Genel Bir

Değerlendirilmesi Journal of

Atatürk, 13(1), XXXX.

Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-
Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

Avrupa’da Sanayi Devrimi ile birlikte yaşam koşulları hızla ağırlaşmaya başlamıştır. Uzun süren çalışma saatleri, halkın alım gücünün sürekli düşmesi, iş güvencesinin temin edilmemesi, her gün yaşanan iş kazaları, işçi ve çocuk ölümleri işçilerin tepkilerine neden olmuştur. Başlangıçta burjuvazinin yanında yer alan işçiler daha sonra kendi temel hakları için mücadele vermişlerdir. İlk mücadele 1758’de İngiltere’de makine kırıcılığı ile başlamış, olaylar kısa sürede Luddizm¹ adı altında tüm Avrupa’ya yayılmıştır (Roberts, 2010, s.446). Luddizmin hızla yaygınlaşması karşısında yönetimler cezai yaptırımlara müracaat etmişlerdir. Bu durum işçileri örgütlemiştir. İşçiler, 1836’da “Londra İşçileri Derneğini” kurmuştur. 1838’de işçiler politik reformlar gerçekleştirmek için Çartizm² adı verilen örgütlü işçi eylemlerine başlamışlardır. Bu hareket toplumda kısa sürede yaygınlık kazanmıştır (Harman, 2009, s.335).

1840 yılı itibarıyla işçiler temel haklarını dile getirmeye başlamış, bu hakların yasal güvence altına alınmasını talep etmişlerdir. Fransa, 1848 Anayasası ile uzun çalışma saatlerini ve çalışma haklarını düzenlemiştir. 1850’de ABD’de işçilerin günlük çalışma saatleri ve temel hakları ile ilgili bir takım yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan yasal düzenlemelerle işçiler dernek çatısında birleşerek grev yapma hakkını elde etmişlerdir. Dünya tarihinde işçiler ilk kez 1856’da Avustralya’nın Melbourne kentinde grev gerçekleştirmiştir (Uslu, 2014, s.20). İşçiler çalışma sürelerinin düzenlenmesi için meclise yürümüşlerdir. 1860’lı yıllarla birlikte grevler dünyanın pek çok yerinde yaygınlık kazanmıştır. 1866’da gerçekleştirilen I. Enternasyonalle birlikte işçilerin hak talepleri uluslararası bir boyut kazanmıştır. Alınan kararlar işçileri haklı davalarında daha güçlü hale getirmiştir (Seyrek, 2020, s.74).

1880’lerle birlikte dünyanın pek çok ülkesinde işçi grevleri gerçekleştirilmiştir. İşçilerin yaptıkları grevler hükümetleri zor durumda bırakmış ve çoğu zaman gerçekleştirilen grevlere güvenlik güçleri müdahalede bulunmuştur. Artan baskılar karşısında işçiler örgütlenmeye başlamıştır. 1 Mayıs 1886’da Amerikalı işçiler, işçi konfederasyonu başkanlığında iş bırakma eylemi gerçekleştirmişlerdir (Taş, 2012, s.65). Dünya tarihinde ilk kez siyah ve beyazların örgütlü gerçekleştirdikleri greve yarım milyondan fazla işçi katılmıştır. Ulusal parka yürüyen grevciler döneme damgasını vurmuştur. Gazeteler siyah ve beyaz birlikteliğinden övgüyle bahsetmişlerdir. 1 Mayıs greviden sonra işçiler eylemlerine son vermemiştir (Doğan, 2018, s.267). 3 Mayıs’ta işçiler yeniden sokaklara dökülmüştür. İşçiler McCormick Fabrikasında görevine son verilen işçilere destek olmak için eylem yapmışlardır. Fabrika işçiler tarafından ele geçirilmiş ve büyük çaplı bir direniş başlatmışlardır. Fabrika kısa

sürede polis baskınına uğramış, yaşanan çatışma sonrası 6 işçi yaşamını yitirmiş, onlarcası da yaralanmıştır (Mahiroğulları, 2011, s.74).

İşçi eylemlerinin polis şiddetiyle bastırılması protestolara neden olmuştur. 4 Mayıs 1866’da binlerce işçi Haymarket Alanı’nda miting düzenlenmiştir. Miting alanına bırakılan bomba eylemleri kana bulamıştır. Çok sayıda işçi ve 7 polis yaşamını yitirmiştir. Eylemlerde sorunlu tutulan yüzlerce işçi tutuklanmış, 4 işçi de 11 Kasım 1867’de idamla yargılanmıştır. Verilen cezalar uluslararası işçi çevrelerinde ve dünya çapında protestolara neden olmuştur. 1 Mayıs uluslararası işçi hareketi için çok önemli bir milat olmuştur (Alkan, 2011, s.19). Haymarket Olayı, işçilerin temel hakları için mücadele azimlerini kamçulamıştır. 21 Temmuz 1889’da II. Enternasyonel toplantısı gerçekleştirilmiştir. Alınan kararlar doğrultusunda; uluslararası bir işçi birliğinin kurulmasına karar verilmiş, işçilerin çalışma saatleri, hafta tatili, ücretleri düzenlenmiş, 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü olarak kabul edilmiştir. 1 Mayıs 1890’da Emek ve Dayanışma Günü tüm dünyada eş zamanlı olarak kutlanmıştır (Küpeli, 2019, s.212-213).

Türkiye Tarihinde 1 Mayıslar

Osmanlı ekonomisinin tarım ve hayvancılığa dayanması sebebiyle Osmanlı işçi sınıfı kitlece azdır. Osmanlı Devleti’nde modern anlamda sanayileşmenin başlangıcı Tanzimat’ın 1839’da ilanı ile gerçekleşmiştir. Tanzimat’la birlikte iktisadi kalkınma ve sanayileşme politikaları uygulamaya konulmuştur. Devlete modern bir biçim verme zorunluluğu Osmanlı sanayisini etkilemiştir. Devlet çeşitli alanlarda üretim yapan sanayi işletmelerinin açılmasını teşvik etmiştir. Tanzimat’ın ilanı modern sanayinin gelişmesinde önem arz etmiştir. Açılan üretim birimleri kendilerinden sonrakiler için alt yapı oluşturmuştur (Seyitdanlioğlu, 2009, s.59).

Tanzimat sonrası açılan fabrikalarda işçi istihdamları gerçekleşmiştir. Demiryolları, liman ve tersanelerin açılmasıyla Osmanlı Devleti’ndeki işçiler bir sınıf niteliği kazanmıştır. 1870’li yıllarda işçi hareketlerinin ivme kazanmasında en önemli faktör maaşlı çalışan kişi sayısının artması ve piyasalara işçi ve işverenin yön vermesidir. Devletin içinde bulunduğu ekonomik zorluklar nedeniyle işçiler maaşlarını alamamışlardır. Sayıları her geçen gün artan işçiler sosyo-ekonomik koşullarından duydukları rahatsızlıkları dile getirmişlerdir. İşçiler lokavt, oturma eylemi, iş yavaşlatma gibi faaliyetlerde bulunmuşlardır (Özhazinedar, 2019, s.315).

Osmanlı Devleti’nde işçi grevleri nadiren görülen eylemler olmaktan çıkmış ve bir süreklilik kazanmıştır. Eylemlerin sürekliliği işçileri bir çatı altında birleşmeye sevk etmiştir. 1871’de “Ameleperver Cemiyeti” kurulmuştur. Cemiyet, işçi örgütlenmesinden ziyade bir hayır kurumu gibi faaliyet göstermiştir. İlk örgütlü yapı 1894’te Tophane işçileri tarafından kurulan Osmanlı Amele Cemiyeti’dir (Sencer, 1969, s.85). Cemiyet, İşçilerin çalışma şartlarının, maaşlarının ve yaşam koşullarının düzenlenmesi için faaliyet göstermiştir. Sultan II.

¹ Ludizm: İngiltere’deki tekstil işçilerinin, işsiz kalma kaygısıyla gerçekleştirdikleri makine kırma eylemleridir.

² İngiltere’deki işçilerin yasal haklarını elde etmek için verdikleri politik eylemlerdir.

Abdülhamit rejimine karşı mücadele eden cemiyet gizli olarak kurulmuş, faaliyetleri açığa çıkınca kapatılmıştır. Kurucuların tutuklanmasından ve sürülmesinden sonra dağılmıştır (İleri, 2014, s.36). 1908’de demiryolu işçileri tarafından Anadolu Osmanlı Demir Yolları Memurin ve Müstahdemin Cemiyet-i Uhuvvetkaranesi kurulmuştur. Kurulan dernekler örgütlü bir yapı olmaktan ziyade yardım derneği gibi faaliyet göstermiştir (Toprak, 1982, s.76).

1872 yılında yaşanan mali kriz sebebiyle ülkenin pek çok yerinde işçiler ücretlerini alamadıkları için greve gitmişlerdir. 1872’de Kasımpaşa Tersanesinde işçiler toplu halde iş bırakmıştır. Bu grev işçiler üzerinde domino etkisi yaratmış, tüm sanayi işkollarındaki işçiler greve gitmiştir (Yıldırım, 2011, s.296). 1908 devrimiyle birlikte meydana gelen siyasi atmosfer değişmiş, sosyalist hareketler ivme kazanmaya başlamıştır. Sosyalist düşüncede olan çeşitli gazeteler yayın hayatına başlamıştır. Balkanlar’da sosyalistlerin ve işçi derneklerinin sayısının İstanbul’dan daha fazla olması sebebiyle örgütlenme daha hızla gerçekleşmiştir (Kırpık, 2004, s.48-49).

1889’da kutlanmaya başlanan “1 Mayıs Emek ve Dayanışma Bayramı” Osmanlı Devleti’nde ilk kez 1909’da Üsküp’te kutlanmıştır. 1910’da tütün, pamuk ve liman işçileri 1 Mayıs’ı kutlamıştır. 1911’de Selanik’te gerçekleştirilen kutlama ile işçiler ilk kez alanlarda bayram kutlamışlardır. Selanikli işçiler 1 Mayıs bildirisi hazırlayarak devletten işçinin temel haklarını düzenleyecek kanunlar hazırlamasını istemişlerdir. Kutlamalar domino etkisi yaratarak ülke genelinde hissedilmiştir (Makal, 1997, s.139). İstanbul’da ilk 1 Mayıs kutlaması 1912 senesinde gerçekleşmiştir. 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Bayramı, Amele Bayramı adı altında kutlanmıştır. 1913’te devletin içinde bulunduğu şartlar gereği 1 Mayıs kutlaması yapılamamış ve daha sonra da yasaklanmıştır. Yasakların kalkmasıyla 1921’de tersane işçileri tarafından 1 Mayıs kutlanmıştır. Bu kutlama İştirak gazetesi önderliğinde gerçekleşmiş, işçiler kızıl bayraklarla yürümüşlerdir (Özdemir, 2001, s.30).

1923’te İstanbul sanayisinde çalışan tüm işçiler 1 Mayıs’ı alanlarda kutlamışlardır. İşçiler yabancı sermayenin sınırlandırılması, çalışma saatlerinin düzenlenmesi, sendika ve grev taleplerini de dile getirmişlerdir. İşçilerin talepleri 1924’te kabul edilmiş ve 1 Mayıs Amele Bayramı olarak kabul edilmiştir (Şen, Çetinkaya, 2013, s.79). 1925’te Şeyh Said isyanının meydana gelmesiyle ülkede sıkıyönetim ilan edilmiş, Takrir-i Sükûn Kanunu yürürlüğe girmiştir. Ülkede huzurun ve güvenliğin sağlanması için her türlü gösteri ve yürüyüş yasaklanmıştır. Takrir-i Sükûn Kanunu uzun süre yürürlükte kalmış ve 1935’e kadar 1 Mayıs kutlamaları ülke genelinde yasaklanmıştır (Çavdar, 2003, s.269).

1935’te “Bahar ve Çiçek Bayramı” adı altında 1 Mayıs kutlamaları yeniden başlamıştır. Bu dönem işçiler izinli sayılmış ve 1 Mayıs ülke genelinde tatil günü ilan edilmiştir. 1951’de 28.5.1951 tarihli ve 5777 sayılı kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun düzenlemesiyle işçilere tatilde yarım yevmiye ödenmesi kabul edilmiştir. Fakat uygulama 1952’de yürürlüğe

girmiştir. 1956’da yürürlüğe giren 6772 sayılı kanunla “Devlet ve Ona Bağlı Müesseselerde Çalışan İşçilere İlave Tediye Yapılması” kararlaştırılmıştır (Saymen, 1954, s.175).

1961 Anayasası ile memurların sendikalaşması ve işçilerin grev hakları anayasal güvence altına alınmıştır. Lokavt ve toplu pazarlık hakkı, işçilerin anayasal bir hakkı olarak tanınmıştır. Sosyalizm gelişmesi açısından önemli haklar tanıyan 61 Anayasası ile işçiler sendikalara üye olabilmişlerdir (Koç, 2010, s.182). Sendikal haklarını kazanan işçiler 31 Aralık 1961’de tarihe damgasını vuran Saraçhane Mitingini gerçekleştirmişlerdir. Bu mitingle işçiler siyasal ve sosyal anlamda varlıklarını kabul etmişlerdir (Özhazinedar, 2022, s.133). 3 Mayıs 1962’de Türkiye Yapı-İş Federasyonuna bağlı işçiler çalışma koşullarının düzenlenmesi için TBMM’ye yürümüşlerdir. İşçiler, 31 Aralık 1962’de sendikal haklarını korumak için Kavel grevini gerçekleştirmişlerdir. İşçiler, anayasanın kendilerine tanıdığı hak için mücadele etmiştir. Kavel direnişi, hak temelli örgütlenme olarak tarihe geçmiştir (Güzel, 1996, s.196).

1961 Anayasası ile işçi ve memurlara sendika kurma hakkı ile grev hakkı tanınmıştır. İşçi hakları alanında gelişmelere rağmen sendikaların 1 Mayıs kutlamalarına izin verilmemiştir. 1 Mayıs kutlamaları 1935’ten 1974’e kadar yasaklanmıştır. Yasaklama süresince işçilere tam yevmiye ödemesi yapılmıştır. Yasağın kalkmasıyla birlikte ilk kutlama 1975’te İstanbul Tepebaşı’nda bulunan bir düğün salonunda yapılmıştır (Işıklı, 2003, s.200). 1976 senesine kadar Taksim Meydanı’nda coşkulu bir miting gerçekleştirilememiştir. Yasağın kalkmasıyla yaklaşık 400 bin kişi Taksim Meydanı’nı doldurmuş ve 1 Mayıs’ı coşkuyla kutlamıştır. DİSK’in öncülüğünde gerçekleştirilen 1 Mayıs Türkiye tarihine damgasını vurmuştur. 1 Mayıs 1976 ile kitlesel işçi bayramlarının temeli oluşturulmuştur (Gürel, 2006, s.17).

1 Mayıs 1976

Türkiye tarihinde ilk defa geniş katılımlı 1 Mayıs kutlaması 1976’da gerçekleştirilmiştir. 2 Nisan 1976’da DİSK³’in aldığı karar doğrultusunda 1 Mayıs İşçi Dayanışma Günü Taksim Meydanı’nda kutlanmıştır. DİSK’in önderliğinde gerçekleştirilen kutlamaya 30 kadar devrimci kuruluş katılmıştır. Çok sayıda örgüt, sendika, işçi ve öğrenciler Edirnekapi, Saraçhane, Zeytinburnu, Fikirtepe, Üsküdar, Aksaray ve Eyüp’ten yola çıkarak Taksim Meydanı’na gelmişlerdir. Yürüyüşe ayrıca dönemin ünlü simaları, yazarlar, aydınlar, tiyatrocular, solun tüm fraksiyonları ile sivil toplum örgütleri, Yazarlar Sendikası, İlerici Kadınlar Derneği, TÖB-DER ve 15 CHP’li milletvekili de katılmıştır. 1 Mayıs 1976 ile 51 yıllık yasak ortadan kalkmıştır (Milliyet Gazetesi, 1 Mayıs 1976, s.1).

Yüz binlerce işçinin Taksim Meydanı’nı doldurmasıyla yasaklar zinciri kırılmıştır. Bu kırılma ile işverenin tahakkümü sarsılmıştır. İşçiler Saraçhane, Beşiktaş ve Dolmabahçe’de bir araya gelerek Taksim Meydanı’na doğru yürüyüşe geçmişlerdir.

³ Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

Yürüyüşe katılanlar; “141-142⁴’ye hayır, Faşizme son, sömürü düzenine paydos, tüm işçiler birleşin, bugün milyonlarca işçi tek bir ses, bir yürek” dövizlerini taşımışlar, “yaşasın dünya işçilerinin kardeşliği, genel grev hakkımız, söke söke alırız” sloganları atmışlardır. Binlerce emekçi davul- zurna ve halaylarla Taksim’e girmiştir (Hürriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1976, s.1).

Taksim Meydanı’ndaki gösterilere yaklaşık 400 bin emekçi katılmıştır. 1 Mayıs kutlamaları DİSK Başkanı Kemal Türkler’in açılış konuşmasıyla başlamıştır. Türkler konuşmasında, emeğin öneminden bahsederek grevin temel bir hak olduğu vurgusunu yapmış, sendikalaşma hakkının tanınması gerektiğini belirtmiştir. Aynı günün gecesi TİP, İstanbul Spor ve Sergi Sarayı’nda kutlama gecesi organize etmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 1 Mayıs 1976, s.1). 1 Mayıs 1976 tarihe damgasını vurmuştur. Katılımcıların coşkusuyla 1 Mayıs, Bahar ve Çiçek Bayramı olmaktan çıkmış, emeğin ve işçinin bayramı olduğunu ilan etmiştir. İşçinin uzun yıllar vermiş olduğu mücadele karşılığını bulmuştur. 1 Mayıs’ın anlam ve önemi yönetime deklare edilmiştir (Kitle Gazetesi, 10 Mayıs 1976, s.1).

1 Mayıs 1976 ile birlikte Türkiye’deki işçiler, dünyadaki diğer işçilerle birlikte 1 Mayıs’ı eşzamanlı kutlayabilmişlerdir. 1 Mayıs’ın işçi sınıfının evrensel, birlik, beraberlik ve dayanışma günü olduğu kabul edilmiştir. Türkiye’de ilk kitlesel kutlama gerçekleştirilmiştir. Kutlama sonuçları itibarıyla Türkiye siyasi hayatına damgasını vurmuştur. Binlerce emekçi Taksim Meydanı’nı “1 Mayıs Alanı” olarak hafızalara kazımıştır. 1 Mayıs 1976 kendisinden sonra gerçekleştirilen tüm kutlamalarda milat olmuştur. Türkiye’nin pek çok büyük kentinde coşkulu kutlamalara gerçekleşmiş; bu durum hükümette tedirginlik yaratmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1976, s.1).

Bizim Anadolu Gazetesi’nde yer alan, “Orta Doğu” başlıklı haberde “1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü’nde sayıları 100 binlere varan emekçiler devlet düşmanlığı yapmış, hükümet aleyhine sloganlar atarak anarşist gösterilerde bulunmuşlar” denilerek tedirginlik dile getirilmiştir (Ortadoğu, 1 Mayıs 1976, s.1). Dönemin AP Milletvekili Ahmet Buldanlı konu ile ilgili Meclise önerge vermiştir. 1 Mayıs’ın 6 Mayıs tarihine alınmasını, yine bahar bayramı şeklinde kutlanması gerektiğini söylemiştir (Gürel, 2006, s.18).

DGM’lerin Kuruluş ve Yargılama Usulleri 26 Haziran 1973 yılında 1773 sayılı kanun ile düzenlenmiştir. Bu kanuni düzenleme Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle 6 Mayıs 1975’te iptal edilmiştir. 1976’da görevde bulunan Milliyetçi Cephe Hükümetleri⁵ ilgili kanunun yeniden yürürlüğe girmesi için talepte bulunmuşlardır. (Katoğlu, 1994, s.257). Hükümetin

⁴Türk Ceza Kanunu’nun 141 ve 142. maddeleri, Türkiye’deki mevcut nizamı yıkararak yerine komünist sistemi kurmak için teşebbüste bulunanlara karşı uygulanan cezai müeyyideleri içermektedir. İlgili kanun maddeleri ile komünist cemiyetlerin kurulması, propagandasının yapılması yasaklanmıştır.

⁵Adalet Partisi - Millî Selâmet Partisi - Milliyetçi Hareket Partisi - Cumhuriyetçi Güven Partisi

talebi DİSK başta olmak üzere işçi sendikaları ve diğer meslek odaları, demokratik kitle örgütleri tarafından tepkiyle karşılanmıştır. 1 Mayıs’ın meydana getirdiği toplumsal muhalefet karşısında DGM’lerin yeniden yürürlüğe girmesi ile ilgili 1773 sayılı Yasa’nın 1 ve 6. Maddeleri geri çekilmiştir (Keskin, 1987, s.4).

1 Mayıs 1977 Öncesi Ülkenin Genel Durumu

1 Mayıs 1977 olaylarının meydana gelmesinde Türkiye’nin içinde bulunduğu siyasi atmosfer oldukça etkili olmuştur. Ülkedeki siyasi partiler, sivil toplum örgütleri, gençlik yapılanmaları arasında çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmalar, Soğuk Savaş sonrası sosyalizmin yükselmesi ile başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası sosyalizmin yükselişi, sosyalist devletlerin kurulması, sosyalist hareketlerin mevcudiyeti Türkiye’yi de derinden etkilemiştir (Güngör, 1942, s.40). Sağ-sol çatışması ile başlayan siyasal şiddet süreci 80 darbesine kadar sürmüştür. Ülkenin hızla kutuplaşması sonucu anarşi ve terör olayları hızla yayılmıştır. Faali meçhul cinayetler ve bombalı saldırılar nedeniyle ülkede muazzam bir kaos meydana gelmiştir. Bu gelişmeler hem ekonomiyi hem de ülke siyasetini etkilemiştir. Ülke siyasi tıkanıklıkları aşmakta zorluk çekmiştir (Karataş, 2022, s.393).

Hükümet olayları kolluk gücüyle bastırmaya çalışsa da başarı sağlayamamıştır. Siyasi tıkanıklıkların aşılamaması orduyu hareket geçirmiş, hükümete muhtıra verilmiştir. Muhtıra ile Nihat Erim başkanlığında bir reform hükümeti kurulmuştur. 12 Mart Muhtırası sonrası ülkede parlamenter sistem bir türlü güçlenememiştir. Dönemdeki mevcut siyasi partiler ve parlamento fesih edilmese de kurulan partiler üstü reform hükümeti ile demokrasi sağlanamamıştır (Keskin, 2020, s.4). 26 Mart 1971’de Nihat Erim başkanlığında kurulan hükümetler ile bir reform gerçekleştirilememiştir. Reform Hükümeti döneminde demokrasi ortadan kalkmış, temel hak ve özgürlükler kısıtlanmıştır. Bu dönemde meydana gelen öğrenci eylemleri nedeniyle gençlik derneklerine, üniversitelere ve gösterilere katılan çok sayıda öğrenciye operasyonlar düzenlenmiştir. Bu operasyonlarla birçok kişi gözaltına alınmış, işkenceye tabii tutulmuş, 68 kuşağının gençlik önderleri idam edilmiştir (Demirel, 2004, s.170).

Ülkedeki siyasi iktidarsızlık sebebiyle 71 Muhtırası talimatıyla kurulan hükümetler uzun soluklu olmamıştır. Kurulan ilk hükümet Nihat Erim’in istifasıyla sona ermiştir. 22 Mayıs 1972’de Ferit Melen tarafından yeni bir hükümet kurulmuştur. Fakat bu hükümet de görev süresini tamamlayamamıştır. Yeni hükümet 15 Nisan 1973’te Naim Talu tarafından kurulmuştur. 10 Ekim 1971’de yapılması gereken seçimler 12 Mart Muhtırası nedeniyle gerçekleştirilememiştir. Muhtıranın ardından ilk olarak 1973’te Türkiye Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmıştır. 1973’te Cevdet Sunay’ın görev süresi dolmuş, meclis yeni cumhurbaşkanı arayışına girmiştir (Hürriyet Gazetesi, 13 Nisan 1973, s.1).

Meclis, cumhurbaşkanının sivil olmasını, askeriye de Faruk

Gürler'in seçilmesini istemiştir. Bu sebeple Cumhurbaşkanlığı seçimleri oldukça gerilimli olmuş, meclis-asker gerginliği yeniden ortaya çıkmıştır. Askerin desteğiyle Faruk Gürler Genelkurmay Başkanlığı görevinden istifa etmiş, ardından Cevdet Sunay tarafından kontenjan senatörü olarak atanmıştır (Laçiner, 1975, s.32-33). Cumhurbaşkanlığı için gerekli şartları sağlayan Faruk Gürler adaylığını koymuştur. Üç tur yapılan oylamaya CHP katılmamıştır. Seçimlerde ne Faruk Gürler ne AP'nin adayı Tekin Arıburun ne de DP'nin adayı Ferruh Bozbeyli istenilen oy oranını alamamıştır. Bunun üzerine Faruk Gürler ve Ferruh Bozbeyli 21 Martta adaylıktan çekilmiştir. Gürler'in adaylıktan çekilmesi ülkedeki tansiyonu düşürmemiş, ülkedeki mevcut bunalımı daha da derinleştirmiştir. AP ve CHP'nin ortak aday çıkaramaması üzerine Cevdet Sunay'ın görev süresinin uzatılması gündeme gelmiştir (Milliyet Gazetesi, 26 Mart 1973, s.1).

Cevdet Sunay'ın görev süresinin uzatılması için anayasa değişikliğine ihtiyaç duyulmuş, bunun için meclis oylaması yapılmıştır. Fakat gerekli çoğunluk sağlanamamıştır. Alınan karar doğrultusunda Cevdet Sunay'ın görev süresinin uzatılması Millet Meclisi ve Senato tarafından reddedilmiştir. Bu gelişmeler üzerine AP, CHP ve CGP, dönemin AYM Başkanı Muhittin Taylan'ı aday göstermiş; fakat Cevdet Sunay, Taylan'ı senatör olarak atamayı reddetmiştir. AP, CHP ve CGP, Fahri Korutürk'ü aday göstermek durumunda kalmıştır. 6 Nisan 1973'te Fahri Korutürk, Cumhurbaşkanı seçilmiş ve 6 Nisan 1980'de kadar görevde kalmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 6 Nisan 1973, s.1).

Türkiye 14 Ekim 1973 genel seçimlerine asker-sivil gerginliği ile girmiştir. 70'lerde başlayan solun yükselişi 73 seçim sonuçlarına da yansımış⁶, CHP sandıktan birinci parti olarak çıkmıştır. CHP'nin birinci parti olarak çıkması tek başına hükümet olmaya yetmemiştir. 73 seçim sonuçlarıyla Türkiye'de "ikinci koalisyonlar dönemi" başlamıştır. Demirel'in uzlaşmaz tutumu nedeniyle yüz günü aşkın süren hükümet bunalımı gerçekleşmiştir (Ahmad, 2015, s.319). Beklenildiği gibi CHP-AP koalisyonu gerçekleşmemiş, CHP-MSP koalisyonu kurulmuştur. Yaşanan hükümet krizleri ve bir türlü orta yolu bulamayan koalisyon anlaşmazlıkları yeni bir çıkmaza sebebiyet vermiştir. Yaşanan sorunlar nedeniyle hükümet dağılmış ve Türk siyasi hayatında Milli Cephe Hükümetleri dönemi başlamıştır (Dursun, 2018, s.425- 440).

Milliyetçi Cephe Hükümetlerinin kurulması ile de ülkenin temel sorunları çözülemez hale gelmiştir. Biriken sorunlar ülkedeki dengeleri değiştirmiş, çatışmaları derinleştirmiş ve ülkede iki kutuplu yapılar meydana getirmiştir. Bu durum ülkede anarşinin yükselmesine neden olmuştur. Ülke siyasetindeki gerginlikten ekonomi de kötü etkilenmiştir. Ülkenin içinden

çıkılmaz bir hale gelmesi halkın yöneticilere olan inancını derinden sarsmıştır. Siyasi görüş ayrılıkları nedeniyle sağ ve sol gruplar arasında anlaşmazlık uzlaşmaya imkân tanımamış ve toplumsal kutuplaşma yükselişe geçmiştir (Gökçe, 2020, s.249).

Yaşanılan hükümet bunalımı örgütler arasında çatışmalara, bölünmelere, anarşinin artmasına neden olmuştur. Günlük yaşam alanlarında ortaya çıkan toplumsal olay ve provokasyonlar kamusal alanları güvenli mecra alanı olmaktan çıkarmıştır. Ekonomik sorunların, siyasi istikrarsızlığın ve hükümet gerilimlerin en üst noktaya ulaşmasıyla toplum patlamaya hazır bir bomba haline gelmiştir. Tüm bu faktörlerin birikimiyle 1 Mayıs 1977 olaylarının meydana gelmesi tesadüfi değildir. Türkiye, 1 Mayıs 1977 işçi bayramına iç siyasi gerilimin sürekli tırmadığı olayların birikimiyle girmiştir (Şen, Çetinkaya, 2013, s.80).

1977 Milliyetçi Cephe Hükümetleri

Türkiye'de genel seçime 14 Ekim 1973'te gidilmiştir. Bu seçimde hem parlamento üyeleri hem de senato üyeleri seçilmiştir. 73 genel seçimlerine sekiz parti katılmış, seçimi Bülent Ecevit liderliğindeki CHP kazanmıştır. Fakat CHP tek başına hükümet kurabilecek kadar oy alamamıştır. Seçim sonrası Türkiye'de II. Koalisyon Hükümetleri dönemi başlamıştır (Hürriyet Gazetesi, 18 Ekim 1973, s.1). İlk olarak hükümeti kurma görevi Bülent Ecevit'e verilmiştir. Ecevit, AP, DP ve MSP ile görüşme sağlasa da başarı sağlayamamıştır. Cumhurbaşkanı Korutürk, bu defa hükümeti kurma görevini AP lideri Demirel'e vermiştir. Demirel de CHP, DP ve MSP ile koalisyon kurma görüşmelerinde başarı sağlayamamıştır. Bunun üzerine Korutürk, ülkeyi yönetme görevini tekrar Cumhuriyet Senatosu Üyesi olan Naim Talu'ya vermiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 1 Ekim 1974, s.1).

Naim Talu'nun görev süresi CHP ve MSP'nin Koalisyon Hükümeti kurmasıyla 26 Ocak 1974'te sona ermiştir. CHP-MSP koalisyonu ile I. Ecevit Hükümeti kurulmuştur (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Şubat 1974, s.1). 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile başlayan hükümet bunalımı genel af ilanı ile çıkmaza girmiştir. CHP-MSP koalisyonu Ecevit'in istifasıyla sona ermiştir. Ecevit'in istifası ülkeyi çok zorlu bir dönemece sokmuştur (Orta Doğu Gazetesi, 18 Eylül 1974, s.1). Dış politikada yaşanan sorunlar mevcutken ekonomik kriz, köyden kentlere doğru hızla meydana gelen göçle hızla büyüyen yoksulluk, anarşi, hükümette yaşanan yolsuzluklar ciddi sorunlar meydana getirmiştir (Milliyet Gazetesi, 15 Eylül 1974, s.1).

Ecevit'in istifasıyla Kontenjan Senatörü olan Sadi Irmak hükümet kurmakla görevlendirilmiştir. Partiler üstü olarak görevlendirilen hükümet, 29 Kasım 1974'te TBMM'de yapılan oylamada güvenoyu alamamıştır. Buna rağmen 31 Mart 1975'e kadar ülkeyi yönetmiştir. Ülke tarihinde güvenoyu alamadan kurulan ilk hükümet olmuştur. Hükümet krizinin devam etmesi üzerine Irmak Hükümeti istifa etmek zorunda kalmıştır (Dursun, 2018, s.429). Irmak'ın istifasının ardından yeni hükümet Demirel başkanlığında 31 Mart 1975'te kurulmuştur. Böylece 1975 ve 1977'de meclisteki sağ partiler birleşerek "Milliyetçi Cephe

⁶ Bülent Ecevit başkanlığındaki Cumhuriyet Halk Partisi 185 vekil, Süleyman Demirel başkanlığındaki Adalet Partisi 149 vekil, Süleyman Arif Emre başkanlığındaki Millî Selamet Partisi 48 vekil, Ferruh Bozbeyli başkanlığındaki Demokratik Parti 45 vekil, Turhan Feyzioğlu başkanlığındaki Cumhuriyetçi Güven Partisi 13 vekil, Alparslan Türkeş başkanlığındaki Milliyetçi Hareket Partisi 3 vekil, Mustafa Timisi başkanlığındaki Türkiye Birlik Partisi 1 vekil çıkarmıştır. 6 bağımsız aday da mecliste yer almıştır.

Hükümetlerini” oluşturmuşlardır. 1975'te AP-MSP-MHP-CGP koalisyonu birinci, 1977'de AP-MSP-MHP koalisyonu II. Milliyetçi Cephe hükümetini oluşturmuştur (HerGün Gazetesi, 8 Temmuz 1977, s.1).

Milliyetçi Cephe hükümeti Türkiye'nin en uzun soluklu koalisyon hükümeti olmuştur. Fakat istikrarlı bir hükümet olamamıştır. Ülkede hızla yükselen sağ-sol çatışmasını derinleştirmiştir. Yükselen kaos, anarşi veya terör olayları nedeniyle çok sayıda can kaybı yaşanmıştır (Milliyet Gazetesi, 6 Ağustos 1977, s.1). Hükümetin eylemleri bastırmak için kullandığı baskı mekanizmaları çatışmaları daha da derinleştirmiştir. Toplumsal muhalefetin hızla yükselmesi üzerine hükümet anti-komünizmle mücadele adı altında kolluk güçlerini kullanmıştır. Hükümet bu uygulamayı yaparken kamu menfaatini gözettiğini söyleyerek sol oluşumları devlet düşmanlığı ile suçlamıştır. Bu durum ülkedeki kutuplaşmayı derinleştirmiştir (Coşkun, 2017, s.295).

Hükümet, protesto eylemlerini baskıya ve yasaklara dayanan bir yaklaşımla çözmek istemiştir. Kamu düzenini bozduğu gerekçesiyle sosyal hak ve özgürlüklerde kısıtlamaya gitmiştir. Hükümet, örgütleri kontrol altına alırken sol örgütlenmelerle mücadele etmiş, sağ örgütlerden yana bir tavır sergilemiştir. Komünizm ve sol eğilimli tüm yapılanmaların baskılanması için her türlü tedbir alınmıştır (Yılmaz, 2015, s.224). Bu tavır toplumsal şiddetin siyasal şiddete dönüşümünde önemli bir rol üstlenmiştir. Eylemlerin şiddetle bastırılması sonucu eylemler hızlanmış, şiddetlenmiş ve radikalleşmiştir. Hükümetin politikaları hem siyasal bölünmeleri beraberinde getirmiş hem de silahlı yapıların mevcudiyet kazanmasına sebebiyet vermiştir (Dursun, 2018, s.435).

Hükümet, iç güvenlik tehdidi bahanesiyle uygulamaya koyduğu yöntemlerle toplumun hafızasında derin izler bırakmıştır. Hükümet toplumun desteğini ve güvenini kaybetmiş, toplumdaki memnuniyetsizlikleri arttırmış ve telafisi zor kırılabilirliklere ve kutuplaşmalara neden olmuştur (Günaydın Gazetesi, 12 Haziran 1977, s.1). Toplumsal olayların yönetiminde hükümetin birey veya örgütlere uyguladığı cezai müeyyide vatandaşın devlet algısını değiştirmiştir. Hükümet, sıkıyönetim ve mahkemeleri toplumsal muhalefetle baş etmek için kullanmıştır. Hükümet, bunu yaparken devletin bekası için yaptığını söylemiştir. İç tehdit olarak değerlendirilen gençlik eylemleri karşısında çeşitli önlemler almıştır. (Milliyet Gazetesi, 06 Ağustos 1977, s.1).

Muhtıra, Türkiye'deki siyasal hayatı olduğu gibi mevcut hukuksal düzeni de önemli ölçüde etkilemiştir. Sıkıyönetim uygulaması sıklıkla uzatılmış, grevler yasaklanmış, işçilerin toplu sözleşme hakları kısıtlanmış, ücretler düşürülmüş, DGM'ler kurulmuş ve Anayasa değiştirilmiştir (Barbak, 2020, s.145). Türkiye'nin özgürlükçü, demokratik ve çağdaş anayasası olarak adlandırılan 61 Anayasası hazırlık sürecinden itibaren tartışmalara neden olmuştur. DP'nin anayasa tasarına karşı olumsuz tutumu nedeniyle anayasa referandumda %60,4 evet

oyuyla kabul edilmiştir. (Arslan, 2023, s.159). Türkiye'nin en demokratik anayasa olarak kabul edilen 61 Anayasası Demirel tarafından fazla hürriyetçi bulunmuştur. Demirel, her fırsatta anayasada değişiklik istemiş ve ülkenin bu anayasa ile yönetilemeyeceğini söylemiştir. 1961 Anayasası, 1969'da, 1971'de ve 1973'te değiştirilmiştir (Tanör, 1996, s. 315).

1969'da yapılan değişiklikle parlamento ve senato üyelerinin seçilme yeterliği değiştirilmiştir. Böylece kesin hüküm giyen DP'lilerin önü açılmıştır. DP'lilere siyasi af gerçekleştirilmiştir. CHP karşı çıksa da af yasası 4 Kasım 1969'da Meclisten geçmiştir. Siyaset üzerinde hâkim bir güce sahip olan ordu tepki vermekte gecikmemiştir. Anayasanın bireylere, siyasi partilere, kurum ve kuruluşlara geniş imkânlar sunması ve ordunun bu imkânlardan rahatsız olması dolayısıyla 1971 ve 1973 yılları arasında anayasada en kapsamlı değişiklik yapılmıştır (Tunç, Akarçay, 2020, s.1546).

1971'de Anayasanın yasama, yürütme, yargı, iktisadî ve malî hükümleriyle temel hak ve hürriyetlere ilişkin hükümleri düzenlenmiştir. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kurulmuştur. Askerin yargıya olan müdahalesi için alan açılmıştır. Anayasa mahkemesinin görev ve yetkileri yeniden tanımlanmıştır (Gözler, 2000, s.90). Sendika kurma, dernek kurma, sendikalara üye olma şartı bağlanmış, grevler, eylemler, mitingler kamu düzeninin korunması amacıyla kısıtlanmıştır (Gözübüyük, 2003, s.140). 1973'te Memurların siyasi partilerle, sivil toplum kuruluşlarıyla ve derneklerle olan bağlantıları kaldırılmıştır. TRT'nin özerkliğine son verilmiş, üniversitelerin denetimi devlet kontrolüne alınmıştır. Yapılan değişiklikle temel hak ve özgürlüklerin sınırları çizilmiştir (Keskin, 2020, s.9).

Hükümet, 12 Mart rejimini eleştirse de 12 Mart uygulamalarından vazgeçmemiştir. Kamu düzenini bozan, kamu güvenliğini tehlikeye sokan, kurum düzenini ihlâl edenler hakkında dava açılmış, anayasayı ihlal suçu ile yargılanmışlardır. Buna rağmen siyasal şiddet, sokak çatışmaları, anarşi ve terör olayları önlenememiştir. Ülkenin kutuplaşmasıyla meydana gelen anarşi ve terör olayları ülkede güvenlik açığı meydana getirmiştir. Güvenlik açığı, ekonomik kriz, hükümet bunalımı, istikrarsızlık ve kaos 12 Eylül askeri darbesine giden süreci hızlandırmıştır (Yılmaz, 2015, s.227).

1 Mayıs 1977'de Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonunun Genel Durumu

12 Mart Muhtırası ile ordu yönetime el koyduktan sonra ülke iki aylık sürelerle uzatılan sıkıyönetimlerle yönetilmiştir. Ülkedeki sol, sosyalist ve muhalif unsurlar denetim altına alınmıştır. Sola uygulanan baskı nedeniyle DİSK, ancak statüsünü koruyabilmiştir. 1973 seçimlerini CHP'nin kazanmasıyla askeri vesayet dönemi sona ermiştir. 25 Ocak 1974'te CHP-MSP ortaklığı ile koalisyon hükümeti kurulmuştur (Kongar, 1998, s.174). Hükümetin kurulmasıyla sıkıyönetim büyük ölçüde kaldırılmıştır. Sol siyasal hareketler yeniden canlanmış işçi, gençlik, öğretmen eylemleri

başlamıştır. 18 Kasım 1974'te İYÖKD⁷ kurulmuş, böylece 12 Mart 1971 Muhtırası'ndan sonra kurulan ilk devrimci gençlik örgütü ortaya çıkmıştır. İYÖKD, gençliğin örgütlenmesinde önemli bir yer teşkil etmiştir. Pek çok şehirde ve üniversitelerde benzeri dernekler çığ gibi büyümüştür (Laçiner, 1975, s.32).

Sendikaların etki sahası genişlemiş, sendika-siyaset ilişkisi başlamıştır. Sınıf ve kitle sendikacılığı ilkeleri benimsenerek işçi sınıfı ile kitlesel bir bütünleşme hedeflenmiştir. DİSK'e yeni sendikaların katılımıyla yüz binlerce işçi DİSK çatısı altında toplanmıştır. 12 Mart ile önu kesilen TÖS yeniden TOBDER çatısı altında bir araya gelmiş, örgütlenme ve hak arama mücadelesine kaldığı yerden devam etmiştir Böylece Milliyetçi Cephe hükümetlerine karşı solda bir birlik meydana gelmiştir (Göktürk, 2020, s.334-335).

Sendikal mücadelede bir siyasi partinin desteği aranmıştır. CHP'nin sol söylemleri DİSK'i CHP'ye yaklaştırmıştır. DİSK'in 12-13 Şubat 1973 tarihleri arasında gerçekleştirdiği genel kurulunda emekçilerden seçimlerde CHP'ye destek istenmiştir. DİSK'in destek açıklamasının ardından CHP'den DİSK'e katılımlar başlamıştır. TİP ve TSİP, DİSK'in CHP ile bu kadar iç içe olmasından rahatsız olmuş, CHP'ye verilen desteğe karşı çıkmışlardır (Tütüncü, 2008, s.69-70). DİSK'in CHP'ye verdiği desteğe karşın TSİP'e ve TİP'e karşı olumsuz tavrı, sosyalist alternatifleri yok sayması sosyalist solun DİSK'le ilişkisini değiştirmiştir. Kemal Türkler'in CHP yanlısı tavrı, DİSK Genel Kurulu'nda sosyalist bir çizginin hâkim olmasını talep eden delegelerin tepkisini çekmiştir (Koç, 2003, s.50).

21-24 Mayıs 1975 tarihleri arasında DİSK'in 5'nci genel kurulu gerçekleştirmiştir. Genel Kurul'a Türkiye Sosyalist İşçi Partisi ve Türkiye İşçi Partisi davet edilmemiştir. Genel kurul sonucunda yönetim TKP kadrolarına geçmiştir. İsmail Bilen DİSK genel sekreteri olmuştur. Böylece TKP ülkenin en büyük sol gücü olmuş, on binlerce insanı etkileyen, siyasal bir güç merkezi haline gelmiştir. Özellikle üniversite gençlik yapılanması olan İlerici Gençler Derneği (İGD) ile İlerici Kadınlar Derneği (İKD) tüm kadrolarıyla TKP'nin yanında yer almışlardır. DİSK'te basın, eğitim, örgütlenme kadrolarında TKP'liler yer almıştır. DİSK'te yukarıdan aşağıya TKP örgütlenmesi meydana gelmiştir. DİSK'in kuruluşundan beri ilk defa yönetim TKP kadrolarına geçmiştir. TKP kendi yönetim anlayışı dışındaki sosyalist ve komünist gruplara ayrımcı bir politika uygulamıştır. Solun diğer fraksiyonları DİSK'in yeni yönetimine karşı tavrı almıştır (Güzel, 1996, s. 74-75).

DİSK, kendisine muhalif olan TİP'i tasfiye etmiştir. TİP'in tasfiyesiyle boşalan kadroları TKP'li üyeler doldurmuştur. Böylece TKP, DİSK içinde örgütlenmek için kendisine uygun bir zemin bulmuştur. TKP'nin DİSK içerisinde örgütlenmesi Maden-İş sendikasının 10-13 Eylül 1974 tarihleri arasında gerçekleştirdiği genel kurulunda başlamıştır. DİSK'in en büyük sendikası olan Maden-İş'in genel kurulunda seçimleri TKP'li kadrolar kazanmıştır. Bu durum, DİSK Genel Kuruluna da yansımıştır. DİSK

yönetiminde TKP'li kadrolar yer almıştır (Sosyalist Yol, Gazetesi 5 Temmuz 1975, s.31). TKP'nin Maden-İş'te önemli bir gücü ele geçirmesinin ardından DİSK'in yasal olarak kurulan sosyalist partilere karşı olumsuz tavrı da ortaya çıkmıştır. Bu tavrı, TİP'le ilişkileri nedeniyle DİSK'e uzak duran bazı bağımsız sendikaların DİSK'e katılmasını sağlamıştır. DİSK'te hâkimiyetini sağlamlaştırmak isteyen TKP, TİP'i hem sendikal hareketten ihraç etmiş hem de işçi tabanından soyutlamıştır (Atılım Gazetesi, 3 Haziran 1975, s.2).

DİSK yönetimine yerleşen TKP, solun diğer fraksiyonlarını tasfiye etmiştir. TKP kendisi dışındaki sosyalist solun tasfiye ederken, DİSK'e katılan CHP'li sendikalarla faaliyet yürütmüştür. Yasal bir parti olarak tanınmak isteyen TKP, DİSK'ten tasfiye edilen kendi dışındaki sosyalist kesimlere karşı CHP'li ya da CHP'ye yakın sendikacılarla birlikte hareket etmişlerdir. Genel-İş'in DİSK'e katılmasıyla DİSK'te CHP'nin etki sahası genişlemiştir. 141 ve 142. Maddelerin iptal edilmesinde ve sendikal mücadelede siyasi bir parti desteğine ihtiyaç duyan DİSK, yeni bir politika anlayışı içerisinde olmuş, siyasal mücadele aracını değiştirmiştir (Algül, 2013, s.300).

DİSK'in takip ettiği politika solda birliği sağlayamayıp ayırmaya neden olmuştur. TKP güçlendikçe DİSK'te ve DİSK'e bağlı olan farklı görüşteki sosyalist sendikacıları tasfiye etmiştir. Sendikalara söz ve yetki hakkı tanımamış, hatta bu sendikaların karşısında yeni sendikalar kurulmasını teşvik etmiştir (Aydinoğlu, 2007, s.289). DİSK, işçinin temel haklarını esas alan bir mücadele yönetse de sendikal hareket ve toplumsal mücadele açısından takip ettiği politika önemli sorunlara neden olmuştur. DİSK, kendi içinde konfederasyondaki güçlerinin kırılmasına neden olmuştur (Erdal, 1983, s.5). Sovyet çizgisi dışında kalan gençlik yapılanmalarını, "Maocu, Troçkist, goşist" olarak nitelemiştir. Bu gruplar DİSK'in bünyesinde çıkarılmış, işçilerle olan bağları kesilmiş ve "sınıf düşmanı" ilan edilmiştir. Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Halkın Birliği gruplarını provokatörlükle suçlamıştır (Keskin, 2020, s.7).

Solun 12 Mart öncesinde yaşadığı ayırışma durdurulamamış, ülkedeki bütün sol fraksiyonlar birbirleri ile çatışma haline girmiştir. Maocular, TKP, TİP, TSİP ve Marksist- Leninist çizgide olan bütün sol grupları "sosyal faşist" olmakla suçlamış ve bu gruplarla çatışmalara girmişlerdir. TÖB-DER'in antifaşist gösterilerinin yanı sıra üniversitelerde sağ sol çatışması içindeki gençlik, neredeyse her gün boykotlar ve irili ufaklı protesto gösterileriyle sokaklara dökülmüş, her gün binlerce işçinin, öğrencinin, öğretmeninin ve halkın büyük bir kısmının katıldığı grevler gerçekleştirilmiştir (Algül, 2013, s.266).

DİSK, 1 Mayıs kutlamalarını sadece kendi tekelinde tutmak istemiş, bu sebeple DİSK ile Maocu gruplar arasında yoğun bir gerginlik meydana gelmiştir. Maocu olduğu bilinen Halkın Kurtuluşu⁸, Halkın Yolu⁹, Halkın Birliği¹⁰ adlı gruplar Taksim

⁷İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği

⁸Halkın Kurtuluşu; Arnavutluk Emek Partisi (AEP) ve Çin Komünist Partisi (ÇKP) çizgisini benimsemiştir. 1976'da yayınladıkları Halkın Kurtuluşu adlı dergi etrafında örgütlenmişlerdir.

Meydanı'ndaki 1 Mayıs kutlamalarına alınmak istenmemiştir. Bu durum çatışmaların başlangıcını oluşturmuştur. DİSK'in düzenlediği mitinglere bu grupların girmelerinin engellenmesiyle başlayan çatışma 1 Mayıs 1977'deki kanlı olayların yaşanmasına neden olmuştur (Özcan, 2010, s.73).

Öte yandan TKP kadroları ile DİSK'in sendikal çizgisi yeniden dizayn edilmiştir. Sınıf sendikacılığı anlayışıyla işçi sınıfıyla örgütlenmiştir. İşçi sınıfının siyasal mücadelesinde başarı sağlamış, demokratik-siyasal haklarını düzenleyen yasaların uygulamaya konulmasında öncülük yapmıştır. Bunun için de siyasi içerikli kitle eylemlerini gerçekleştirmiştir. TKP liderliğindeki DİSK, sendikal faaliyetlerle gündeme gelmiştir. MC hükümetinin uygulamalarına karşı "Demokratik Hak ve Özgürlükler İçin Mücadele Mitingleri" düzenlenmiş, çeşitli demokratik kitle örgütleri tarafından da desteklenen bu mitinglere on binlerce işçi katılmıştır (Koç, 2003, s.147). 1976'da DİSK'in kuruluş yıl dönümü için etkinlik düzenlemiş, Taksim Meydanında ilk defa geniş katılımlı 1 Mayıs kutlamasını organize etmiştir. 11 Ekim 1975'te yürürlükten kaldırılan DGM'lerin MC iktidarı ile yeniden yürürlüğe girmesine engel olmak geniş katılımlı eylemler düzenlenmiş ve sonucunda DGM'lerle ilgili tasarı iptal ettirilmiştir. Türkiye işçi sınıfı tarihinin en büyük işçi eylemlerinden birisi olarak tarihe geçmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1976, s.1).

1 Mayıs Öncesi Gençlik Yapılanmalarının Genel Durumu

Gençlik grupları arasındaki ideolojik çatışmalar 12 Mart öncesinde başlamıştır. Dönem gençliği iki askeri darbe arasına sıkışmıştır. Bu yüzden toplumsal mücadelelerin yükseldiği bir dönem olmuştur. Toplumdaki her sınıftan vatandaş yaşanan toplumsal sorunlara ses yükseltmiştir. Ülkede artan sol siyasete paralel olarak sağ siyaset de yükselmeye başlamıştır (Kaygusuz, 2021, s.168). Hükümet bekasını koruma adına yükselen bu sınıf hareketini bastırmaya çalışmış, öğrenci hareketlerine yönelik sindirme politikasıyla gençlerin yasal siyaset yapma alanını sınırlandırmıştır. Böylece, ülkeyi çıkmaza sokan sağ-sol kutuplaşmasının temeli atılmıştır. Baskı ve şiddet karşısında çaresiz kalan gençlik, bir süre radikal bir mücadeleyi benimsemiştir. Yaratılan sağ-sol çatışması ile faşizm bilinçli bir biçimde yükseltilmiştir (Hürriyet Gazetesi, 14 Ağustos 1977, s.1).

Toplumsal ve sınıfsal gerginliğin en üst düzeyde yaşandığı 70'li yıllar siyasal şiddetin her mecraaya yayıldığı yıllar olarak hafızalara kazınmıştır. Sağ-sol çatışması sadece gençlik arasında

sınırlı kalmamış, toplumun her kesimine sirayet etmiştir. AP ve CHP'nin olaylara taraf olması, gençlik arasındaki çatışmadan beslenmesi kendi mevkileri için bir dinamik yaratmıştır. Bu durum sağ-sol, milliyetçilik-solculuk olarak adlandırılan şiddetin yaygınlaşmasına neden olmuştur (Kasalak, Uçar, 2014, s. 46). MC Hükümetinin iktidara gelmesiyle Sola bir reaksiyon olarak ortaya çıkan Sağ düşünce MHP gençlik teşkilatlanmasıyla güçlenmiştir. Komünizm karşıtlığıyla meydana gelen milliyetçilik duygusu taraftar bulmuş, sağ gençlik yapılanması sokaklarda faaliyete geçmiştir. Böylece sağın bir parçası olan muhafazakâr kimlik de yükselişe geçmiştir. Sol fikrin yükselişine karşın sağ fikir de alternatif geliştirerek kendisine gençlik yapılanmasında yer bulmuştur (Reyhan, 2017, s. 857).

Gençlik arasındaki çatışmalar, siyasetçilerin uzlaşmaz tutumu, koalisyon hükümetlerin sürekliliklerini sağlayamamaları, birbirleri arasındaki çekişmeleri toplum içerisinde artan siyasal şiddete çözüm bulmalarını engellemiştir. Toplum içerisinde artan siyasal şiddete karşın ekonomik krizin de hat safhaya ulaşması dönemim konjonktürüne bağlı olarak grupların siyasal eğilimine göre taraf seçmelerine neden olmuştur (Çavdar, 1996, s.245). İdeolojik çeşitlenmeyle solda bölünmeler başlamıştır. Gruplar arası çelişkiler yeni eğilimlerin doğmasına neden olmuştur. Meydana gelen eğilimler solun parçalanmasını da beraberinde getirmiştir. Solda parçalanma aşırı uç akımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sol gruplar arasında yaşanan siyasal şiddet ülkede sonuçları ağır olan toplumsal olaylara sebebiyet vermiştir (Tosun, 1999, s.114-115).

Sovyetlerle Çin arasında yaşanan gerginlik dünya çapındaki sol grupları da etkilemiştir. Sovyet- Çin ayrılığı Çin-Arnavutluk yakınlaşmasını getirmiş, Hocacılar grubunu doğurmuştur. Sol gruplar arasında görüş ayrılıklarından kaynaklanan bölünmeler meydana gelmiştir. Maocular ve Hocacılar, Latin Amerika'daki radikal devrimcileri örnek almışlardır. Öte yandan Sovyet yanlısı solcu gruplar DİSK'i sosyal faşist ve revizyonist olmakla suçlayarak DİSK'in Marksist ve Leninizm'den saptığını söylemiştir. Gruplar arasında yaşanan gerginlik 1 Mayıs olaylarının yaşanmasına neden olmuştur (Gürel, 2006, s.48).

Sol Gençlik Örgütleri Arasındaki Ayrışma

12 Muhtarı sonrasında devrimci kadrolar yargılanarak ceza evlerine gönderilmiş ve 1974 affına kadar cezaevlerinde kalmışlardır (Milliyet Gazetesi, 28 Mart 1974, s.1). Cezaevinde geçirilen süreçte devrimci kadrolar arasında fikrî ayrılıklar meydana gelmiştir. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) ve Devrimci Gençlik (Dev-Genç) arasında yaşanan tartışmalar ilk ayrışmayı meydana getirmiştir. Bu ayrışma solda çok sayıda siyasi örgütlerin doğmasına neden olmuştur (Aydınoglu, 2007, s.289). Örgüt sayısının artması sol gruplar arasında rekabeti, çatışmayı ve ayrışmayı hızlandırmıştır. Marx, Engels ve Lenin'i en iyi kimin temsil ettiği üzerine gerçekleşen ayrışma Sovyet ve Çin ideolojisini savunan gruplar arasında yaşanmıştır (Tosun, 1999, 117). Çin ideolojisini savunan; Halkın Sesi, Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Halkın Birliği ile Sovyet ideolojisini savunan Türkiye

⁹**Halkın Yolu:** THKP-C'nin 12 Mart Askeri Darbesi ile dağılmasından sonra ortaya çıkan grup Maoizm'i benimsemiştir. Marksist Leninist bir örgüt olduğunu duyurmuştur. Silahlı Propaganda Birlikleri kurarak Militan gençlik yapılanmaları teşekkül ettirmiştir. Halkın Yolu ve "Kızıl Bayrak" dergilerini çıkarmıştır.

¹⁰**Halkın Birliği;** Maoocu bir çizgide hareket etmiştir. Halkın Birliği Dergisi etrafında gruplanmıştır. Halkın Yolu ve Halkın Kurtuluşu grupları ile birlikte hareket etmiştir.

İşçi Partisi (TİP), Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP), Türkiye Komünist Partisi (TKP) arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Sürecin ayrılıkla sonuçlanmasıyla, ideolojik-politik görüşler farklılaşmış, bu durum eylemlerin niteliğine de yansımıştır (Şahin, 2010, s.399).

Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu/ Marksist-Leninist (THKO/ML) ve Türkiye Halk Komünist Partisi Cephesi/ Marksist-Leninist (THKP-C/ML) Maoizm'i benimsediklerini ilan etmişlerdir. Sovyetler Birliği'ni "sosyal emperyalist" olarak nitelemişlerdir. Yapılan açıklamalar tarafların Marksist-Leninist bir geçmişine sahip olmasından dolayı tepkiyle karşılanmıştır. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) bünyesinde kopuşlar meydana gelmiştir. Türkiye Komünist Emek Partisi örgütlenmek üzere THKO'dan ayrılmıştır (Çiçek, 2008, s.64). THKP-C'nin geçmişini macera olarak değerlendirip Maoizm'i benimsediğine dair açıklama yapması örgüt içerisinde THKO'dan daha hızlı ayrışmalara sebep olmuştur. Örgütten ayrılanlar silahlı mücadelenin devam etmesi yönünde karar almış ve Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği (MLSPB) ve Eylem Birliğini kurmuşlardır. Militan Gençlik ve Halkın Yolu dergileriyle örgütlenmeye çalışan THKP-C'liler, 1977'de kendilerini feshederek TİKP'in Aydınlık hareketine katılmışlardır (Şahin, 2010, s.399).

Sol Örgütleri Arasındaki İdeolojik-Politik Eksen

Örgütler arası ayrışma ve kopuş bir dergi furcasını başlatmıştır. Her bir siyasal örgüt bir dergi çıkarmış ve dergiler örgütlerin siyasal yapıları olmuştur. Bu dergiler haftalık, on beş günlük ve aylık olarak çıkarılmıştır. Her dergi yayınlarında kendi ideolojik ve örgütsel faaliyetlerinden bahsetmiş, siyasal, politik ve ideolojik yayınlar yapmışlardır. Her bir dergi kendi ideolojisini diğerlerden üstün görmüş ve devrimi ancak kendisinin başarabileceğini iddia etmiştir. Dergiler birer örgütlenme aracı olmaları sebebiyle dönem gençliği tarafından hayli rağbet görmüştür. Dergiler, gençlerin örgütlenme ve eylem merkezi haline dönüşmüş, bu sebeple sıklıkla denetim altına alınmıştır (Ersan, 2014, s.92).

15 Ocak 1974'te ilk olarak yayın hayatına Kitle Dergisi başlamıştır. Haftalık yayın yapan dergi Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP) tarafından çıkarılmıştır. Doğu Perinçek ve ekibi tarafından 19 Kasım 1974'te Aydınlık Dergisi yayın hayatına başlamıştır. 1 Ocak 1974'te TKP'nin ilk yayın organı Atılım yayın hayatına başlamıştır. Atılım ile TKP'nin ülkede etkinliği ve tanınırlığı artmıştır. Atılım'ın ardından Ürün Dergisi çıkarılmıştır. Ürün TKP'nin siyasal yayın organıdır. 15 Nisan 1975'te Halkın Sesi ile TİP'in yayın organı olan Yürüyüş Dergisi çıkarılmıştır (Şafak, 2013, s.128).

1 Kasım 1975'de Devrimci Yol tarafından Devrimci Gençlik Dergisi, 5 Nisan 1976 THKP-C tarafından Militan Gençlik Dergisi ile 20 Aralık 1976'da Halkın Yolu Dergisi çıkarılmıştır. 2 Şubat 1976'da, THKO tarafından Halkın Kurtuluşu Dergisi, Türkiye Komünist Emek Partisi tarafından Emeğin Birliği Dergisi, 1 Kasım 1976'da TKP(ML) tarafından Halkın Gücü (daha sonra Partizan) ve Halkın Birliği dergileri çıkarılmıştır (Şafak, 2014, s.163).

Halkın Kurtuluşu ve Halkın Birliği, Halkın Yolu Dergisi, Maoizm ideolojisi ile yayın yapmıştır. Dergi radikal gençlik tarafından desteklenmiştir. Dev-Genç, Devrimci Yol Dergisi¹¹ etrafında örgütlenmiştir. Devrimci Yol Dergisi, THKP-C ve Dev-Genç'in ideolojisini yaşatmaya çalışmış, ideolojik-politik bildirgeler hazırlamış ve gençler arasında büyük bir tiraj yakalamıştır (Ersan, 2014, s.176).

Sol Gençlik Örgütleri ve Mücadele Biçimleri

Maocu ve Moskovacı, Aydınlıklar¹², İGD¹³ ve TKP, Aydınlıklar ve Halkın Kurtuluşu, Halkın Kurtuluşu ve İGD, Halkın Kurtuluşu ve TKİB¹⁴, Devrimci Yol¹⁵ ve Kurtuluş¹⁶, Devrimci Yol ve İGD, Devrimci Yol-MLSPB¹⁷ ve Halkın Kurtuluşu, YDGD¹⁸, TKP ve İGD arasında çatışmalar yaşanmıştır. Yaşanılan çatışmalar 1 Mayıs olaylarına sebebiyet vermiştir (Aydinoğlu, 2007, s.428). İdeolojik, politik ve siyasal anlaşmazlıklar Türkiye solunda büyük bir kırılmaya neden olmuş ve Türk solu açısından geri dönüşü olmayan sonuçlar doğurmuştur. Sol gruplar arasında meydana gelen ideolojik, politik ve siyasal tartışmalardan kendilerini arındıramadıkları için hem birlik sağlayamamışlar hem de pek çok hata yapmışlardır (Yalçiner, 1988, s. 2270-2271).

¹¹**Devrimci Yol Dergisi**; THKP-C ekolünden gelmektedir. 1974 affıyla çıkan devrimciler tarafından çıkarılmıştır. İşçi ve emekçinin sesi olmaya çalışmıştır. Marksist ve Leninist bir çizgide yayın yapmıştır.

¹²**Aydınlıklar**; 1974 affı ile tahliye olan Proleter Devrimci Aydınlık grubunun devamı olan yapılandır. Gençler arasında bir örgütlenme meydana getirerek Devrimci Gençler Birliği'ni kurmuştur. Aydınlık dergisini çıkardıktan sonra TİKP tezini uygulamaya koymuşlardır. Proleter Devrimci Aydınlık dergisinin yerine 19 Kasım 1974'de haftalık Aydınlık dergisini yayınlamaya başlamışlardır. Maoizm'i ilke edinmiş, Sovyetlerin komünizmden saptığını iddia etmiştir. Sovyet politikalarını her fırsatta eleştirmiş, ideolojik bombardımana tabii tutmuştur. Radikal yapılanmaların karşısında olduğunu dile getirmiştir. Halkın Kurtuluşu, Halkın Birliği ve Halkın Yolu çevrelerini Mao'nun Marksizm'e yaptığı katkısı reddetmekle, revizyonizme teslim olmakla suçlamıştır.

¹³**İlerici Gençler Derneği**; 1975 yılında kurulmuştur. TKP çizgisini benimsemiştir. İstanbul'da kurulmuştur. Daha çok üniversite gençleri tarafından oluşturulan öğrenci örgütüdür. 5 Ocak 1976'da İlerici Yurtsever Gençlik, Gençlik Dünyası ve Gençlik Haberleri adlı dergileri çıkarmışlardır. Derneğin yayın organları vasıtasıyla örgütlü eylemler gerçekleştirmişlerdir. Türkiye Komünist Partisi (TKP), Türkiye İşçi Partisi (TİP) ve Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP) arasında yaşanan gerginliklerden etkilenmiş ve TKP saflarında yer almıştır.

¹⁴**Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği (TİKB)**; THKO bölünmesinden sonra gerçekleştirilen bir kongreyle kurulmuştur.

¹⁵**Devrimci Yol hareketi (DEV-YOL)**; THKP-C' ve Dev-Genç'in fikirleri etrafında şekillenmiştir. Devrimci Gençlik Dergisi etrafında gruplanmışlardır. Devrimci Yol bildirgesini yayınlanmış, bu bildirge ile direnişin esasları tanımlanmıştır.

¹⁶**Kurtuluş**, 1971'de Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi kadroları tarafından kurulmuştur. Marksist-Leninist örgüttür. Örgüt, Kurtuluş Dergisi etrafında şekillenmiştir.

¹⁷**Marksist-Leninist Silahlı Propaganda Birliği (MLSPB)**; Marksist-Leninist örgüttür. THKP-C ve Mahir Çayan'ın fikirleri etrafında şekillenmiş, devrimin gerçekleşmesi için silahlı bir yapılanmayı savunmuştur. Devrimci Kurtuluş Dergisini çıkarmıştır.

¹⁸**Yurtsever Devrimci Gençlik Derneği** işçi, öğrenci ve köylü anti-faşist, anti-emperyalist gençliğin örgütüdür.

Halkın Kurtuluşu; Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun (THKO) öncü kadroları tarafından kurulmuştur. Örgüt aynı isimli dergi etrafında toplanmıştır. Arnavutluk Emek Partisi (AEP) ve Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) siyasi çizgini benimsemiştir. Örgüt Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin (SBKP) takip ettiği politikayı savunan TKP'yi ve diğer sol grupları "Sosyal-Faşist" olmakla suçlamıştır. Bu suçlamalar çoğu zaman kanlı çatışmalara sebebiyet vermiştir. Halkın Kurtuluşu 1980 darbesinden sonra partileşme yolunda karar almış ve adını Türkiye Devrimci Komünist Partisi (TDKP) olarak değiştirmiştir (Ersan, 2014, s.177.) Bu süreçten sonra TDKP, Marksizm'in temel ilkelerine dayalı yönetim anlayışını benimsemiştir. Marksizm'in dönüştürülmesiyle ortaya çıkan ve çağın gereklerine uymaya çalışan tüm akımları revizyonist olmakla suçlamıştır. Bu akımlarla mücadele etmiştir. TDKP görüşlerini basın aracılığıyla kitlelere ulaştırmış, Devrimin Sesi ve Yoldaş dergilerini çıkarmıştır. 12 Eylül sonrası Emek Partisi etrafında toplanmıştır (Yılmaz, 2020, s.45).

Halkın Yolu; 12 Mart sonrası THKP-C kadroları arasında ortaya çıkan ayrışma sonucunda kurulmuştur. Marksist- Leninist bir örgüt olarak kurulan THKP-C daha sonra Maoizm çizgisinde hareket etmiş, Çin Komünist Partisinin ilkelerini savunmuştur. THKP/C-ML¹⁹ üyeleri Halkın Yolu ve Militan Gençlik, dergisini çıkarmışlardır (Karaca, 2005, s.24). Halkın Birliği; İbrahim Kaypakkaya tarafından kurulan TKP/ML'nin yurtdışında faaliyet gösteren kolu olmuştur. Örgüt 1976'da Halkın Birliği adlı dergiyi çıkarmış ve derginin ismiyle özdeşleşmiştir. Maocu bir çizgide hareket etmiş, militan bir gençlik yapılanması teşekkül ettirmiştir. Kendisini "proleter devrimci" olarak adlandırmış ve komünist yapılanmanın bir parçası olduğunu beyan etmiştir (Aydinoğlu, 2007, s.426).

İGD²⁰; işçi sendikaları ve üniversitelerde faaliyetlerde bulunmuştur. Üniversitelerin sorunlarını dile getirmiş, işçinin yasal haklarından sıklıkla bahsetmiştir. DİSK'in TKP'li kadrosuyla uyumlu bir diyalog geliştirmiştir. İGD, sahada sendikal haklar konusunda işçileri bilgilendirmiş, faaliyetlerde bulunmuştur (Koç, Koç, 2008, s.659). MLSPB²¹, THKP-C'nin bir uzantısı olarak 1975 senesinde kurulmuştur. Radikal eylemleri savunan MLSPB, devrimin silahlı eylemlerle gerçekleştirileceğine inanmış, bu doğrultuda hareket etmiştir. Kısa süre sonra MLSPB arasında görüş ayrılıkları yaşanmış THKP-C'li gruplar MLSPB'den ayrılmıştır. MLSPB çok sayıda yasadışı eylemler gerçekleştirmiştir. Güvenlik güçlerinin sıkı takibiyle üst düzey yöneticileri yakalanmış ve 80 darbesiyle kapatılmıştır (Aydinoğlu, 2007, s.419).

¹⁹ **Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi-Marksist-Leninist Örgütü;** Maoizm ideolojisini benimsemiştir. Radikal bir yapılanmadır.

²⁰ İlerici Gençler Derneği

²¹ **MLSPB;** anti-emperyalist, anti-Siyonist ve enternasyonalist bir çizgide varlık göstermiştir. MLSPB; THKP-C'nin örgütsel yapısı üzerine inşa edilmiş ve silahlı mücadele biçimini savunmuştur. Emperyalizme ve oligarşiye tutunan iktidara karşı mücadele ettiğini söyleyerek faşist güçlere karşı militan bir mücadele sergilemiştir.

YDGD²²ler üniversite gençliğinin kurmuş olduğu derneklerdir. Kuruluş aşamasında farklı eğilimleri, düşünceleri ve fikirleri olan gençler yer almıştır. Gençlik hareketi kısa sürede toplumun önemli kesimlerinde yankı bulmuş, üniversite gençliğinin dışında ortaöğrenim talebeleri, köylü ve işçi de YDGD'lerde yer almışlardır. (İleri Dergisi, 20 Kasım 1970, s.17). TDKP²³ başlangıçta Sovyet komünizmin etkisinde kalmış fakat Kruşçev'in birliğin yönetimini devralmasıyla komünizmin anlamından saptığını iddia etmiştir. TDKP, Marksizm-Leninizm çizgisinden ödün vermese de Arnavutluk Emek Partisi'nin güdümündeki Maoizm'in etkisinde kalmıştır. Bu sebeple TDKP ve DİSK arasında çatışmalar yaşanmıştır. TDKP, Devrimin Sesi²⁴ ve Yoldaş²⁵ dergilerini çıkarmıştır (Çetinkaya, Doğan, 2007, s.332).

Kurtuluş hareketi²⁶, THKP-C kadroları tarafından kurulmuştur. İsmi THKP-C'nin yayın organı olan Kurtuluş²⁷ Dergisinden almıştır. Hareket Sovyet sosyalizmini savunmuştur. Sosyalist solda geniş bir birlik yaratmak istemiş, bu amaçla siyasi bir örgütlenme sağlamaya çalışmıştır. THKO-GMK²⁸ mücadelede birlik sağlamak için Emeğin Birliği²⁹ Dergisini çıkarmıştır (Şafak, 2014, s.163). Dergi, ÇKP ve Maocuların çizgisine yakın olmakla birlikte SBKP'ye karşı öfkeli bir tavır sergilemiştir. Bu yüzden TKP ile çatışma yaşanmıştır. THKO-GMK üyeleri arasında Sovyet

²² **Yurtsever Devrimci Gençler Demekleri (YDGD);** THKO'nun üniversite gençlik yapılanmasını oluşturmuştur. DİSK üyesi bazı sendikalarda etkinlik kurmuştur. Diğer sol gruplarla herhangi bir çatışma yaşamamıştır. Sosyalist solun en örgütlü gücünü oluşturmuştur.

²³ **TDKP,** Türkiye Devrimci Komünist Partisi Leninist bir görüşe sahiptir. Proleter devrimci hareketin merkezinde yer almıştır. Sınıflar arası eşitsizlikle mücadele etmiştir. Egemen sınıfların partilerinin ve hükümet halk üzerindeki baskı ve etkilerini şiddetle reddetmiştir.

²⁴ **Devrimin Sesi Dergisi;** TDKP'in merkez organı görevini üstlenmiştir. Modern revizyonizme karşı mücadele etmiş, haftalık olarak yayınlanmıştır. Siyasi ve politik bir amaçlı yayın yapmıştır.

²⁵ **Yoldaş Dergisi;** Sovyetler revizyonizmine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Maocu bir çizgide yayın politikası takip etmiştir. Başlarda THKO'nun izinde giden Yoldaş daha sonra THKO kadrolarının SBKP çizgisinde eğilim göstermesi sonucu ayrışma gerçekleşmiştir.

²⁶ **Kurtuluş Hareketi;** Stalinci Marksizm'e adapte olan bir harekettir. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ni "revizyonist" olarak nitelemekte, onun 1953 sonrasındaki çizgisini Marksizm'den bir sapma olarak görmektedir.

²⁷ **Kurtuluş Dergisi;** 1976 Haziran'ında yayına başlamıştır. THKO'nun ana akım dergisidir. Haftalık, 15 günlük veya aylık olarak yayınlanan dergi 5 bin ile 40 bin arasında tiraj yapmıştır. Dergi, kısa sürede yaptığı tirajla örgütlenmenin merkezini oluşturmuştur. Bu yüzden sıklıkla denetime tabii tutulmuştur. Derginin denetime tabii tutulmasıyla örgütlenme merkezleri kaydırılmış, giderek tirajı düşen dergi sıkı yönetimle birlikte kapatılmıştır.

²⁸ **THKO-GMK;** Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu-Geçici Merkez Komitesi; THKO davasından yargılanıp mahkûm olan kadroların 1974 affıyla hapisten çıktıktan sonra dışarıdakilerle birleşerek oluşturduğu yapılanmadır. Çin Komünist Partisi-Arnavutluk Emek Partisinin görüşlerini savunarak Sovyet revizyonizmine karşı hareket etmişlerdir.

²⁹ **Emeğin Birliği Dergisi;** SBKP çizgisine eğilimli bir yayın politikası takip etmiştir. 1 Kasım 1976'da yayın hayatına başlamıştır. 15 Ağustos 1979 tarihine kadar toplam 29 sayı çıkarabilmiş, 1980'de Türkiye Komünist Emek Partisi adını almıştır.

komünizmi ve ÇKP-Hocacılar arasında görüş farkı meydana gelmiş, bir süre sonra ayrılmışlardır. Fakat birbirlerine karşı şiddet kullanmayacaklarını beyan etmişlerdir. THKO, TDKP³⁰ 'ye dönüşürken, çalışmalarını Devrimci Proletarya³¹ adı altında yürütmüştür (Aydinoğlu, 2008, s.427).

1974'te ülkede sol, ideolojik ve politik bakımdan hayli ivme kazanmış, daha geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır. Üniversitelerdeki solcu gençler çağdaş, demokratik ve özerk üniversite, yönetime katılma ve dernek kurma talebiyle protesto gösterileri gerçekleştirmiştir. Öte yandan yükselen bir işçi sınıfı ortaya çıkmış, temel hak ve hürriyetleri için mücadeleye başlamış, direniş, grev ve fabrika işgalleri gerçekleştirmiştir (Bora, 2008, s. 23). Ülkedeki her fraksiyon kendi hesapları peşinde olduğundan kendi ideallerini gerçekleştirmenin gayretinde olmuştur. Ülkedeki sosyalist ve komünist gruplar arasındaki uçurum derinleşmiş, silahlı çatışmalara varan olaylar gerçekleşmiştir. Politikacılar, siyasi partiler ve sendikalar arasındaki ideolojik ve siyasi rekabet alabildiğine yükselmiştir. Her türlü ayrımcılığın ve kutuplaşmanın yaşandığı süreçte herkes kendi örgütünün etrafında kenetlenmiştir (Ersan, 2014, s.200).

1 Mayıs 1977 Hazırlıkları

1 Mayıs 1977 etkinliği DİSK'in yönetimindeki TKP tarafından gerçekleştirilmiştir. 1 Mayıs'a 53 dernek ve kuruluş ile 99 işçi Sendikası ile yaklaşık 500 bin kişi katılmıştır. Katılımın hayli yüksek olması sebebiyle DİSK bir takım önlemler almıştır. Alanda güvenliğin temini için yaklaşık 15-20 bin kişilik bir güvenlik görevlisi görevlendirilmiştir. DİSK hem kendisine bağlı sendikaların genel merkezlerinde hem kendi genel merkezinde 1 Mayıs Tertip Komiteleri tahsis etmiştir (Çetinkaya, Doğan, 2007, s.332). Süreçte DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca Merkez Tertip Komitesi Başkanlığı'na atanmıştır. Hazırlıklarını tamamlayan DİSK, Yürütme Kurulu'nun aldığı karar doğrultusunda 1 Mayıs'ın Türkiye genelinde değil yalnızca İstanbul'da kutlanmasına ve merkezinin Taksim Meydanı'nı olmasına karar vermiştir. DİSK, kendisine bağlı üye sendikalara, örgütlere,³² mitinge katılacaklara aldığı kararları ve mitingde kullanılacak sloganları, flamaları göndermiştir (Halkın Birliği Dergisi, 2 Mayıs 1977, s.1).

Taksim Meydanı'na sosyalist ve komünist gruplar üç ana hat şeklinde alınmıştır. İlk grupta, DİSK'e daha yakın olan örgütler yer almıştır. Aynı sırada bu örgütlerle bağlantı sağlayan ve Taksim Meydanı'nda sloganlarıyla kalabalığa ilham olacak gruplara yer vermiştir. Türkiye Komünist Partisi (TKP),³³ Türkiye

İşçi Partisi (TİP)³⁴ ve Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP)³⁵ alana ön sıralarda girmişlerdir. DİSK'in başkanlığını TKP'liler yaptığı için Sovyet sosyalizmini savunan örgütler yine ön sıralarda alana alınmıştır (Gürel, 2006, s.60). DİSK yönetimi tarafından ikinci grupta yer alan ve Maocu oldukları bilinen Halkın Kurtuluşu, Halkın Birliği, Halkın Yolu, ÇKP ve Enver Hocacılar mitinge alınmamıştır. Bu gruplarla organik bağı olan Halkın Sesi, 1 Mayıs kutlamalarına örgüt olarak katılmayacağını bildirmiştir. Üçüncü grupta, ise DİSK'in "goşistler" olarak tanımladığı Devrimci Yol Hareketi³⁶ yer almıştır (Halkın Kurtuluşu Dergisi, 9 Mayıs 1977, s.1).

DİSK'in Maocu gruplara karşı almış olduğu sert tutum sol fraksiyon arasındaki gerginliği gün yüzüne çıkarmıştır. Maocu grupların ayrıma tabii tutulması grupların birbirlerine karşı olan öfkesini hayli yükseltmiştir. Ayrımcı tutum bir kıvılcım bekleyen grupları harekete geçirmiştir. Gruplar, 1 Mayıs öncesi karşılıklı birbirini suçlamıştır. DİSK'in Taksim Meydanı'na Maocu³⁷ grupların alınmayacağını ilan etmesi Maocu grupları kızdırmıştır. Maoistler; Halkın Kurtuluşu Dergisi'ne bir açıklama yapmışlardır. Açıklamada;

"DİSK, içindeki bütün demokratların karşı çıkmasına rağmen, her tarafta Maocu diye adlandırdıkları devrimci işçileri, emekçileri, yurtseverleri miting alanına almayacağını ilan etmektedir. Maocuların, Taksim Meydanı'na geldikleri takdirde gruplara saldıracaklarını bildirmektedir. Bu saldırı hazırlıklarını Maocu dedikleri devrimcilerin, yurtseverlerin mitinge saldıracaklarını söyleyerek gerici propagandasını yaparak saldırgan yüzlerini gizlemeye çalışmaktadır." (Halkın Kurtuluşu, 25 Nisan 1977, s2).

Aydınlık Dergisi ve Halkın Sesi Dergisi de hem DİSK'i hem de İGD'yi suçlamıştır. Özellikle DİSK'in mitinge katılanların belirlenmesi hususundaki görüşleri İGD'yi rahatsız etmiştir. DİSK'in ayrımcı tutumuna karşı Halkın Sesi, revizyonistlikle suçladığı TSİP, TKP ve DİSK'i eleştiren pankartlar hazırlamıştır (Devrimci Yol Dergisi, 15 Mayıs 1977, s.1). Sol gruplar arasında yaşanan gerginlik 1 Mayıs öncesi iki kişinin öldürülmesiyle

daha sonra kendi yapılanmasını gerçekleştirmeye başlamıştır. İlk olarak basın ve yayın yoluyla örgütlenmeye başlamıştır. 1960'lı yıllarla birlikte Yurdun Sesi ve Yeni Çağ dergilerini, 1967'de TKP'nin Sesi radyosu, 1970'ten itibaren Durum bülteni yayınlanmaya başlamıştır. 12 Mart Muhtırasından sonra TİP'ten tamamen ayrılmıştır. TİP'in sendikalardan ve DİSK'ten tasfiyesiyle sol harekette etkin olmuş, fakat ayrışmaların ve çatışmaların önüne geçememiştir.

³⁴TİP; 1961 yılında kurulmuş, 1965'te mecliste temsil edilen ilk sosyalist parti olmuştur. Türkiye'de ezilen işçi sınıfının haklarını korumak için kurulmuştur. 1971 ve 1980 darbeleri sonrasında kapatılmıştır.

³⁵TSİP; 1970'te kurulan Sosyalist gazetesi ile TİP'in 1970'teki bölünmesinden doğmuştur. 14 Haziran 1974'te tam olarak kurulmuştur. Parti üyeleri; Sosyalist Parti için Teori ve Pratik Birliği dergisi etrafında toplanmıştır. THKP-C, THKO ve TİP'ten de partiye katılım olmuştur. Birbirinden oldukça farklı siyasi görüşlere sahip olan parti Marksist-Leninist ilkeler çerçevesinde tüm işçi sınıfı ve sosyalistleri bir arada tutmayı amaçlamıştır.

³⁶Devrimci Yol Hareketi; kendisini THKP/C ve THKO devamı olarak tanımlamıştır. Devrimci Yol Dergisi'ni çıkararak bir kitlelere ulaşmayı hedeflemiştir.

³⁷Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu ve Halkın Birliği

³⁰Türkiye Devrimci Komünist Partisi, Marksist-Leninist bir yapıdadır. Çoğulcu demokrasi savunmuştur. Marksizm'in revizyonizme karşı mücadele etmiştir. Devrimin Sesi ve Yoldaş Dergilerini çıkarmıştır.

³¹Devrimci Proletarya; THKO kökenli bir yapılanmadır.

³²TÖB-DER, İM-DER, TMMOB, KÖY-KOOP, İKD, TUS-DER, TUM-DER, TÜTED, Çağdaş Hukukçular Derneği, Barış Derneği, GİB-DER, İGD, PİM, DHKD, DEV-GENÇ ve DDKD

³³TKP; Tarihi geçmiş olduğu kadar eskiye dayanan TKP, tarihi boyunca yasaklarla mücadele etmiştir. 1960'larda yükselen sosyalist hareketle yasak zincirini kırabilmiştir. TKP kadroları başlarda TİP'i desteklemiş,

sonuçlanmıştır. Halkın Yolu grubundan Sadık Canaslan 18 Nisan'da afiş asarken faali meçhul bir cinayete kurban gitmiştir. Halkın Yolu cinayeti İGD'lilerin işlediğini iddia etmiştir. 28 Nisan'da İdris Türkoğlu DİSK'in afişini asarken öldürülmüş, aynı olayda üç kişi de yaralanmıştır. Bu kez de İGD Maocu grupları suçlanmıştır (Gürel, 2006, s.66).

1 Mayıs 1977

Sabahın ilk ışıklarıyla yüzlerce vatandaş Taksim Meydanı'na gelmeye başlamıştır. Bayram öncesi Halkın Kurtuluşu ve İGD, Halkın Kurtuluşu ve Aydınlık arasında yoğun bir çatışma yaşanmıştır. Bu sebeple Halkın Birliği ve Halkın Kurtuluşu ikili olarak hareket etmiştir. 1 Mayıs 1977 kutlamalarında bütün sol örgütler Taksim'de bir araya gelmiştir. Taksim Meydanı'na alınmayan Maocu gruplar Saraçhane Meydanı'nda toplanmıştır. 1 Mayıs kutlamak için DİSK'e bağlı tüm işçiler, Türk-İş ve Türk İş'e bağlı sendikalar,³⁸ demokratik kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve öğrenci dernekleri Taksim Meydanı'na gelmişlerdir. Her bir öğrenci derneği kendi kortejlerinin altında sloganlar atarak yürümüş, yer yer konuşmalar yapmışlardır (Ersan, 2014, s.131).

DİSK'in gözetiminde çok sıkı güvenlik önlemleri alınmıştır. DİSK'in liderliğindeki gruplar sabahın erken saatlerinde Beşiktaş'tan hareket ederek Taksim'e doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Devasa ve coşkulu bir kalabalık halaylar ve türküler eşliğinde yürümüşlerdir. Yürüyüş esnasında faşizme geçit yok sloganları atılmıştır. Sol'un her bir fraksiyonu kendi örgütlerinin afişleri altında toplanmış, devrim marşlarıyla 1 Mayıs coşkusu artırmışlardır. TÖB-DER çok geniş katılımlı öğretmenleriyle alandaki yerini almıştır. Barış Derneği, GİB-DER³⁹, İGD⁴⁰, TÜS-DER⁴¹, TÜM-DER⁴², DHKD⁴³, DEV-GENÇ⁴⁴ ve DDKD⁴⁵ da Taksim Meydanı'nda yerini almıştır (Ataay, 2013, s.11).

1 Mayıs'ı kutlamak için toplanan Maocu gruplar Saraçhane'ye doğru yürüyüşe geçmiştir. Taksim Meydanı'na gitmeye kararlı olan Maocular, bir süre Saraçhane ve Beşiktaş'ta beklemiştir. Bölge üzerinden Taksim'e hareket eden işçilerle Maocular arasından slogandan dolayı küçük çaplı bir gerginlik yaşanmıştır. Maocu gruplar akşam 17.00'e kadar Saraçhane'de kutlamalarını gerçekleştirmişlerdir (Ersan, 2014, s.176.) Kadıköy yakasından hareket eden Maden-İş'e bağlı Bumak işçileri, Tekstil-İş, Gıda-İş, Petrol-İş, Tek-İş sendikasına bağlı işçiler ile Man, Cam ve Cıva işçileri de kitleler halinde Taksim Meydanı'na gelmişlerdir (Ataay, 2013, s.10). Dünyanın çeşitli ülkelerinin sendika temsilcileri de alandaki yerlerini almışlardır. 1 Mayıs Bayramı DİSK Genel

Başkanı Kemal Türkler'in açılış konuşmasıyla başlamıştır. Kemal Türkler konuşmasına devam ederken Maocu gruplar akın akın Taksim Meydanı'na girmeye başlamıştır (Güzel, 1996, s.242-243).

Gruplar halinde Taksim Meydanı'na gelen Maocu gruplar DİSK tarafından miting alanına alınmamıştır. Bunun üzerine Maocularla DİSK arasında, TKP'lilerle de Maocular arasında çatışmalar başlamıştır. Yaşanan çatışma diğer gruplarında müdahalesiyle kısa sürede bir iç savaş halini almıştır (Politika Dergisi, 4 Mayıs 1977, s.1). Silah seslerin duyulmasıyla miting alanında arbede ortaya çıkmıştır. Kabalığın üzerine tam olarak nereden geldiği belli olmayan ateş açılmıştır. Panzerler alana girmiş, kaçmaya çalışan kalabalığın üzerine yürümüşlerdir (Hergün Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1). Panzerler alandaki insanların üzerine hem tazyikli su sıkmış hem de kaçan insanları çığnemiştir. İnsanlar can havliyle kaçarken Renault marka arabadan göstericilerin üzerine kurşun yağdırılmıştır (Tercüman Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1).

Bu çatışmalar aralıksız iki saat sürmüştür. Öfkeli kalabalık park halindeki araçları yakmış, dükkânların camları kırmış, dükkânları yağmalamış, kaldırım taşlarını yerlerinden sökmüştür. DİSK'li, Dev-Genç'li, İGD'li ve Maocu gruplar arasında başlayan gerginlik silahlı çatışmalara neden olmuştur. Kimliği belirsiz kişiler tarafından Molotof kokteyli ve plastik patlayıcılar hem göstericilerin hem de etrafta bulunan halkın üzerine atılmıştır. Türkiye tarihinde eşi görülmemiş bir olay cereyan etmiştir. Olaylara müdahale etmek için gelen polis ve jandarma panzerleri çok sayıda vatandaşın yaralanmasına neden olmuştur (Milli Gazete, 2 Mayıs 1977, s.1).

Kanlı 1 Mayıs olayları sonrası Taksim Meydanı bir trajediye sahne olmuştur. Olay sonrası 5 kişi kurşunlanarak, 28 kişi ezilerek, 1 kişi de panzerin altında kalarak hayatını kaybetmiş, 126 kişi de yaralanmıştır. Yaralıların çoğu başından ve çeşitli yerlerinden silahla vurulmuşlardır. Bu sebeple Taksim Meydanı'nda yaralılara ait pek çok kopmuş organlara rastlanmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1). Olayda ölenlerin büyük bir çoğunluğu panik halinde kaçarken ezilmiş ya da sıkışmadan dolayı boğularak can vermiştir. Yaşanan olayda silahların kullanılmasından dolayı güvenlik mensupları da yaralanmış, bazıları da hayatlarını kaybetmiştir. Bu durum 1. Orduya bağlı birlikleri harekete geçirmiş ve gece yarısı Bakanlar Kurulu toplanmıştır (Hürriyet Gazetesi, 1 Mayıs 1977, s.1).

Kanlı 1 Mayıs olayları hiçbir vakit açıklığa kavuşturulamamıştır. Olayın tarafları, hükümet ve sendikalar birbirini suçlamıştır. Demirel olayların müsebbibi olarak DİSK'i göstermiş, Ecevit, hükümeti suçlamış, sendikalar olaylara katılanları sorumlu tutmuştur. Olaylardaki failler bulunamamıştır. Kazancı Yokuşu'nda kullanılan kamyonun nereden çıktığı anlaşılamamış, Renault marka otomobilin kimin tarafında kullanıldığı bulunamamış ve İntercontinental Otelinden belli bir hedef gözetilmeden rastgele ateş açan kişinin kimliği tespit edilememiştir (Vatan Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1). İntercontinental Otelinde 1 Mayıs'tan bir gün önce CIA tarafından

³⁸Petrol İş, Yol İş, YSE-İş

³⁹ Genç İşçiler Birliği- Derneği

⁴⁰ İlerici Gençler Derneği

⁴¹ Tüm Sağlık Personeli -Derneği

⁴² Tüm Memurlar Birleşme ve Dayanışma Derneği

⁴³ Devrimci Halk Kültür Derneği

⁴⁴ Devrimci Gençlik

⁴⁵ Devrimci Doğru Kültür Ocakları

bir gözlemcinin kaldığı ve olaylarla ilgili edindiği bilgileri ve kayıtları yok ettiği iddia edilmiştir. Ülkedeki mevcut koşullar yeni bir darbe söylentisine neden olmuştur. Bu söylentiler devam ederken Bülent Ecevit'e İzmir'de havaalanında suikast düzenlenmiştir. Suikast girişiminin faillerinin bulunamaması, polis müdahalesinin gecikmesi ve Kara Kuvvetleri Komutanının emekliye sevk edilmesi 80 darbesinin yapı taşlarını oluşturmuştur. (Günaydın Gazetesi, 3 Mayıs 1977, s.1).

1 Mayıs 1977 Olaylarının Basına Yansıması

1 Mayıs sonrası eyleme katılan gruplar birbirlerini suçlamışlardır. Moskova taraftarı olan gruplara göre 1 Mayıs olayları Maocular gruplar tarafından gerçekleştirilmiştir. Maocu gruplara göre ise Sovyet revizyonizmini destekleyen DİSK ve TKP olmuştur. Devrimci Yol'a göre 1 Mayıs'ın kana bulamasının sorumlusu CIA, MİT, Kontrgerilla ve Moskova yanlısı gruplardır. Günaydın Gazetesi de Maocu grupları suçlayarak işçi bayramını kana buladıklarını söylemiş ve Lübnan'daki iç savaşın dahi bu vahamette olmadığını ifade etmiştir (Günaydın Gazetesi, 2 Mayıs 1977, 1).

İlerici Yurtsever Gençlik Dergisine göre; işçi sınıfının birlik mücadele ve dayanışma, günü olan 1 Mayıs'ı, kana bulayan emperyalist çevrelerdir. Bunlar; işbirlikçi tekelci burjuvazi maşaları olan CIA ajanları, faşist komandolar, Maocu faşistlerdir. Gazetede olayı örgütler arası yaşanan bir çatışma olarak değerlendirmiştir:

"1 Mayıs'ı kana bulayarak bir taşla birçok kuş vuracaklarını hesaplamışlardır. Maocular; burjuvazinin koyduğu yasak zincirini kırarak 1 Mayıs'ı ikinci kez kitlesel bir biçimde kutlayan işçi sınıfının bu tarihsel gösterisini kana bulamışlardır. İşçi sınıfının hareketini geriletmek istemişlerdir. Egemen güçlerin amaçları; işçinin kazandığı 1 Mayıs mevsimini ortadan kaldırmaktır. Çünkü her 1 Mayıs egemen güçlerin beynine bir balyoz gibi inmekte genel demokrasi savaşımının temellerini güçlendirmektedir" (İlerici Yurtsever Gençlik Dergisi, 16 Mayıs 1977, s.3).

DİSK dergisi Milliyetçi Cephe Hükümetini suçlamıştır. Derginin iddiasına göre; Milliyetçi Cephe Hükümeti 1 Mayıs 1977 olaylarını planlamıştır. Dergiye göre hükümetin planı şu şekilde işlemiştir:

"Bir ucu doğrudan doğruya gizli istihbarat servislerine bağlı Maocu Bozkurtları, İlerici Yurtsever Gençliğe ve doğrudan doğruya işçi sınıfı hareketine karşı silahlı saldırıya geçirtmiştir. Aynı süreç içerisinde Maocu Bozkurtları işçi sınıfı hareketi ve ilerici güçlerin üzerine süren MC'nin özellikle AP-MHP kanadı böylece faşist saldırı yok; sol arasında çatışma var, görüntüsünü yutturma çabasına girişmiştir. Aynı anda Maocu hareketi ve goşist akımları sol içinde göstermek istemiştir. Fakat bu açıdan esas istedikleri, bu oyunu fabrikalarda oynayarak, kimin kimi hedeflediğinin belli olmadığı bir ortamda işçi kitlelerini de kendi yarattıkları silahlı çatışma ve provokasyon alanına çekmek istemişlerdir" (Disk Dergisi, 5 Mayıs 1977, s.203).

Çark Başak dergisine göre; 1 Mayıs 1977 eylemi çok yönlü, girift bir olaydır. Tek boyutlu bir şema ile basitleştirilemeyecek

kadar girifttir. Ayrıca, tek başına ele alınacak, yalnızca o günle sınırlı bir olay da değildir. Daha geniş ve daha uzun süreli bir operasyonun ve bir sürecin bir halkasıdır. Demirel ve ortakları 1 Mayıs mitingini kendi yararlarına nasıl kullanabileceklerini hesaplamışlardır. Bu hesaba göre;

"1 Mayıs mitinginde kanlı olaylar çıkar, insanlar ölürse bunun sorumluluğunu işçi sınıfına, solculara yüklemek kolay olacaktır. Bu noktadan hareketle, genel olarak saldırı, cinayet, anarşi ve terör ortamını solcuların yarattığı iddialar geçerlilik, inandırıcılık kazanacaktır. Anti-komünizm kampanyası kolayca körüklenebilecektir. Halk korkuya, yığınlaşa düşecek ve Milliyetçi Cephe, bu korkuyu ve 1 Mayıs mitingini seçim stratejisinde başlıca malzeme olarak kullanabilecektir" (Çark Başak Dergisi, 16 Mayıs 1977, s.1).

Törene yüz binlerce insan katılmıştır. Barışçıl başlayan gösteriler bir anda kana bulanmıştır. Silahların bir anda patlaması üzerine eyleme katılanlar paniğe kapılmış ve bu panik haliyle pek çok insanın ezilmelerine neden olmuşlardır. Polisler yaşanan arbede yüzünden pek çok gösterici otomobilleri devirip yakmışlardır (Hürriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1977, 1). 1 Mayıs Kutlamalarına katılan dönemin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Vamık İsvan olayların bir tertip olduğunu söylemiştir. Konu ile ilgili olarak; "Toplum polisi şefine sular idaresinin üzerine mevzilenerek ateş edenleri gösterdiğim sırada dövülmeye başladım," demiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1).

Atılım gazetesine göre; "1 Mayıs komplosu, böyle bir saldırıya ortam yaratmak amacıyla hükümet, CIA ve MİT'in eliyle düzenlenmiştir." Gazete Maocu grupların DİSK'i ezmeği tasarladıklarını iddia etmiştir. Buna göre; "Maocu gruplar DİSK'in seçim taktiklerini bozmak istemiştir. Gerici faşist güçler ve sarı-sendika ağlarıyla, Maocu sapıklar saldırılarını sınıf sendikacılığına ve ulusal demokratik güçler arasında beliren seçim dayanışmasına karşı yöneltmişlerdir. Maocu güçler ellerindeki bütün araçlarla işçi sınıfına, ilerici örgütlere saldırmışlardır" (Atılım Gazetesi, 1 Haziran 1977, s.2).

1 Mayıs gösterileri sırasında Taksim'e gelen aşırı solcular, tabanca ve silahlarla kalabalığa ateş etmiştir. Kalabalıkta ezilenler olmuş, otomobiller yakılmıştır. 34 ölüden başka 200'ü aşkın yaralı vatandaş vardır. Solcular ve solcuların kıldığı olaylarda vahim sonuçlar meydana gelmiştir. Çatışmalar uzun süre devam etmiş ve 350 gösterici gözaltına alınmıştır. DİSK Genel başkanı ve DİSK yöneticileri gözaltına alınmıştır (Tercüman Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1). Demirel Disk Başkanını suçlarken, Ecevit ölümlere rahmet dilemiştir. Ölü ve yaralıları arasında güvenlik kuvvetleri mensupları da bulunduğu için birinci orduya bağlı askeri birlikler teyakkuz durumuna geçirilmiştir. Bu sebeple gece yarısı Bakanlar Kurulu toplanmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1).

Milliyet gazetesi haberinde; DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in konuşmasının sonuna doğru başlayan çekişmelerin bir anda bütün Taksim Alanı'nı sardığını ve her taraftan silahların atılmaya başlandığını söylemiştir. Gazete olayları şu şekilde

anlatmıştır:

“Atılan kurşunlar ve patlayan mermiler sonunda en az kırk kişi ölmüş, 250 kişi de yaralanmıştır. Çatışmaların başlamasından kısa bir süre sonra Taksim Meydanı bir anda savaş meydanına dönmüş ve alana toplanan kalabalık çil yavrusu gibi kaçışmaya başlamıştır. DİSK görevlilerinin paniğe kapılmayın, sakin olun yollu ikazlarına rağmen silah ve bomba seslerinin önüne geçilememiştir”. (Milliyet Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1).

1 Mayıs gösterisi dehşet verici kanlı bir çatışmaya dönmüştür. Taksim Katliamında bir de anne kurşunlanmıştır. Cesedi hem kalbura dönmüş, hem de panzerin altında kalmıştır. Annenin cesedi çok sonra fark edilmiştir. Vücudu panzerin altında lime lime edilmiş bir şekilde çıkarılabilmiş; fakat savaş bitmemiştir. Silahları olmayanlar sopalara sarılmış, yerde yatan annenin hemen önünde sopalara kıyasıyla birbirlerine vurmuş, birbirlerini yerlere yıkmışlardır (Hürriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1). Maocular ve Sovyet yanlıların birbirlerine silahlı müdahalesi paniğe neden olmuştur. Panik halinde kaçan eylemciler alandaki otomobilleri barikat olarak kullanmış, bazı otomobilleri devirmiş, hatta İstiklal Caddesindeki otomobilleri de yakmışlardır. Bu esnada Şişli’deki Siyasal Bilimler Okulu da zarar görmüş, okulun bazı birimleri yanmıştır (Bayrak Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1).

Kazancı Yokuşu’nda yaşanan arbededen dolayı sıkışan eylemciler birbirini ezmiştir. Çevreden açılan ateş sonucu yaralı taşıyan cankurtaranlar arada kalmıştır. Maocu ve Lenincilerin arasındaki anlaşmazlık 38 kişinin ölümüne neden olmuş, Taksim savaş alanına dönmüştür (Son Havadis Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.2). Kimliği belli olmayan şahıslar tarafından kalabalığın üzerine ateş açılmıştır. Silah ve bomba sesleri eyleme katılanları bir anda dağıtmış, alandaki kalabalık hızlı bir şekilde kaçışmaya başlamıştır. DİSK’in sakin olun uyarıları kabalığı sakinleştirmeye yetmemiş, DİSK’in ve CHP’nin aylardır hazırlandığı 1 Mayıs kana bulanmıştır (Vatan Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1).

DİSK’in tüm önlemlerine rağmen Maocular Taksim Meydanı’na girmeyi başarmıştır. Alana giren Maocular hem Lenincilerle hem de DİSK’li işçilerle tartışmaya başlamıştır. Yaşanılan tartışma kısa sürede tüm grupları etkisi altına almış ve 1 Mayıs kana bulanmıştır. Türkiye tarihine damgasını vuran olaylar akabinde pek çok şiddet olaylarının ortaya çıkmasına da sebebiyet vermiştir. Gruplar arası meydana gelen çatışmanın dışında olaylar planlanmış, tertiplenmiş ve desteklenmiştir (Sabah Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1).

1 Mayıs 1977 Olaylarının Basın Tarafından Değerlendirilmesi

1 Mayıs işçi bayramında Cumhuriyet tarihinde eşine rastlanmayan bir katliam gerçekleştirilmiştir. Belirli düşünceye sahip, sol eğilimde olan yüz binlerce kişilik kitleye kurşun yağdırılmıştır. Yüzlerce kişinin yaralanmasına ve 40’a yakın vatandaşın ölümüne yol açan toplu kırım gerçekleştirilmiştir. Çark Başak Dergisi, 1 Mayıs katliamını faşist terörün ülke

tarihinde ulaştığı en üst seviye olarak değerlendirmiştir. “Katliamla karşı devrim güçleri; sosyalistlere, demokratlara, işçilere, emekçilere, öğrencilere ve halka yönelik bir şiddet gerçekleştirmiştir” (Çark Başak Dergisi, 1 Mayıs 1977, s.1-2).

Disk’in öncülüğünden gerçekleştirilen 1 Mayıs işçi bayramı törenin bitmesine yakın bir zaman kala Maocuların silahlı saldırıları ile kana bulanmıştır. Oysa DİSK, her türlü güvenlik önlemini almış, 1 Mayıs işçi bayramı anayasada belirtilen esaslara uygun olarak düzenlemiştir. Silahsız olarak hazırlanan işçi bayramı silahlı saldırıya karşı koyamamıştır. Durum Dergisi, “silahlananları bulmak, silahlı canilerin saldırısını önlemek ve buna karşı yasal güvenliği sağlamak hükümetin ve İçişleri Bakanı’nın görevidir. Fakat bu görev bugüne dek diğer silahlı saldırılarda olduğu gibi, bu olayda da yerine getirilmemiştir,” demiştir (Durum Dergisi, 4 Mayıs 1977, s.1-3).

1 Mayıs katliamı solcular arasında yaşanan bir çatışma gibi gösterilmek istenmiştir. İşçi sınıfının, devrimci hareketinin yükselmesini, gelişmesini ve ilerlemesini durdurmak için gerici-faşist güçler tarafından 1 Mayıs kana bulanmıştır. 1 Mayıs’ta, İşçi sınıfına, yurtseverlere ve tüm emekçi halka saldırı gerçekleştirilmiştir. Devrimci Yol Dergisi, bu saldırıları gerici güçlerin gerçekleştirdiğini söylemiştir. Dergiye göre; “Faşistlerle açıktan işbirliği içinde olan CIA’nın ve emperyalistlerin yurdumuzdaki en iğrenç maşaları Maocu faşistler de halka karşı taarruza geçmişlerdir. Faşist CIA-Maocuların ortak saldırısı sonucunda DİSK’in, işçilerin, öğrencilerin, işçi sınıfının birlik ve mücadele günü olan 1 Mayıs kana bulanmıştır,” demiştir (Devrimci Yol Dergisi, 5 Mayıs 1977, s.2).

Katliam sonrası taraflar birbirlerini suçlamışlardır. Hükümet izinli bir mitingi gerçekleştiren sendika ve işçileri suçlarken DİSK de MC Hükümetini suçlamıştır. Disk’e göre; “bugüne kadar işlenen cinayetler ve saldırılarda olduğu gibi, 1 Mayıs günü işlenen cinayetlerden de MC sorumludur. Olaylarda hükümet görevini yerine getirmemiştir”. Emeğin Birliği Dergisine göre ise; “Hükümet, CIA denetiminde gerçekleştirilen kanlı saldırıyı solcular arasında bir çatışma şeklinde göstermeye çalışmıştır. Olaylarda DİSK’i sorumlu tutarak bir taşla birçok kuşu vurağını hesaplamıştır. Hükümet olaylardaki tutum ve davranışları ile toplumu nasıl kutuplaştırdığını ortaya koymuştur” (Emeğin Birliği Dergisi, 1 Mayıs 1977, s.2).

MC hükümeti yönetimi devraldığından beri önce sosyalistlere, ilericilere, demokratlara, üniversite gençliğine sonra da haklarını arayan işçilere baskı uygulamıştır. İlerici Yurtsever Gençlik Dergisi, Türkiye tarihine kanlı bir mayıs olarak geçen olayların MC Hükümeti döneminde meydana gelmesini oldukça düşündürücü bulmuştur. Olaylardan MC Hükümeti’nin milliyetçi kanadını temsil eden siyasi parti ve siyasi partinin gençlik yapılanmalarını sorumlu tutmuştur. Gazeteye göre; “olaylara polisin müdahale etmemesi, Maocuların MC Hükümeti tarafından desteklendiği” izlenimini vermiştir (İlerici Yurtsever Gençlik Dergisi, 16 Mayıs 1977, s.3).

Maocu bozkurtların, emperyalist çevrelerden ve işbirlikçilerinden aldığı destek çeşitli basın yayın kuruluşlarının, demokratik çevrelerin, sol örgütlerin çabası ve araştırması sonucu ortaya çıkmıştır. Demokratik güçlerin bu konuda yaptığı saptama, çeşitli çevreler tarafından da doğrulanmıştır. Ürün Dergisine göre; “İşçi sınıfının birlik-mücadele ve dayanışma günü 1 Mayıs’ı kana bulayan emperyalist çevreler, işbirlikçi tekerci burjuvazi ve maşaları olan CIA ajanları, faşist komandolar, Maocu faşistler, suçlarını ve bu komplodan yarar umduklarını gizleyememişlerdir. Hükümet bu politikalarıyla 5 Haziran seçimlerinde genel oyu etkilemeye çalışmıştır” (Ürün Dergisi, 1 Haziran 1977, s.7).

Yurt ve Dünya Gazetesine göre; “MC hükümeti solda meydana gelen birliğini parçalamak, işçi sınıfının direncini kırmak, müttefikleriyle arasını açmak için gereken her türlü çabayı sarf etmiştir.” Meydana gelen katliam halkta derin bir etki yaratmıştır. Ülkede yaklaşan yerel seçimleri de etkilemiştir. Genel seçimlerin günü yaklaştıkça politik şiddet olayları daha artmıştır. Bu durumdan seçim güvenliği ve propaganda çalışmaları olumsuz yönde etkilenmiştir. İktidarda kalmak için MC’nin güttüğü politika sandığa yansımış ve MC seçimlerde beklediği sonucu alamamıştır (Yurt ve Dünya Gazetesi, 4 Temmuz 1977, s.3).

1 Mayıs 1977 Olaylarından Sonra Yaşanılan Gelişmelerin Basın Tarafından Analizi

Ülkenin uzun zamandır içinde bulunduğu kaos 1 Mayıs 1977 olaylarına sebebiyet vermiş ve 1 Mayıs 1977 olayları ülke tarihine kara bir leke olarak geçmiştir. 1 Mayıs gösterisinin bitimine az bir süre kala emperyalizmin komplocu örgütü CIA ve yandaş örgütleri ile onların yerli uzantıları olan faşistler ve Maocu bozguncular, bu görkemli gösteriye canavarca saldırmışlardır. Dergiye göre; 1 Mayıs işçi bayramına katılan DİSK üyelerine, sosyalistlere, öğrencilere ve işçilere karşı planlanan saldırıda, Maocular aslında kullanılmıştır. (İlerici Yurtsever Gençlik Dergisi, 16 Mayıs 1977, s. 34).

Halkın Sesi Gazetesine göre; Maocular, göstericilerin faşistlere karşı duyduğu nefretten yararlanarak, devrimcileri faşist olarak tanıtmış ve birçok devrimciyi polisin tuzağına düşürmüştür. Böylece polise on binlerce emekçiye saldırma fırsatı yaratmıştır. Saldırının ve komplonun amacı; “1 Mayıs 1977 katliamı ile işçi sınıfını, sosyalistleri, ilericileri, geniş kitlelerini birbirlerine düşürüp sindirmek, DİSK’i yok etmek, yaklaşan 5 Haziran seçimlerini sabote etmek, ilericici, devrimci, demokratik kuruluşları kapatmak, toplumsal muhalefeti geriletmek, sindirmek ve baskılamaktır” (Halkın Sesi Gazetesi, 3 Mayıs 1977,s.1).

Cumhuriyet Gazetesine göre; “Mayıs katliamının yaratılmasıyla egemen güçler, seçim güvenliğini tehdit eden olaylar zincirine en büyük halkayı eklemişler ve yeni provokasyonlar için zemini yaratmışlardır. Belirli düşüncede ve eğilimde olan insanların acımasızca toplu katliamı mevcut hükümetin demokratik tavrını ortaya koymuştur”. (Cumhuriyet

Gazetesi 2 Mayıs.1977, s.1).

1 Mayıs olayları sosyalistler, demokratlar ve ilericiler için tahlil edilmesi gereken bir süreç doğurmuştur. Halkın Sesi Gazetesine göre; “Burjuvazi, Türkiye’de ilericici, demokrat ve sosyalist hareketin en zayıf halkası olarak gördüğü kesime yüklenerek, genel bir antikomünizm kampanyasının desteğinde, sosyalist harekete ağır bir darbe indirmiştir”. Burjuvazinin bu planı, düzenlenen provokasyonların gerçek suçlu ve sorumlularının üzerine gitmek yerine sol örgütleri birbirine düşürmek olmuştur (Halkın Sesi Gazetesi, 3 Mayıs 1977, s.3). Bundan da en çok zararı işçi sınıfı görmüştür. İki askeri darbe arasına sıkışan toplum teröze edilerek bastırılmak istenmiştir. 1 Mayıs günü İstanbul’da çatışma olmamış, fakat demokratik ve barışçı güçlere suikast yapılmıştır. Bilerek ya da bilmeyerek yaratılan kaos ortamıyla darbeye giden koşullar hazırlanmıştır (Çağlı, 2004, s.247).

77 olayları akabinde pek çok niteliksel ve niceliksel olayları, katliamları, faili meçhulleri meydana getirmiş, devlet içerisinde kontrgerilla örgütlenmelerini doğurmuştur. Halkın Birliği Dergisi, “gerici, faşist güçler ile ilericici, devrimci güçler arasındaki savaş her geçen gün daha da keskinleştirildiğini” söylemiştir. Gazeteye göre; sürekli şiddet ortamıyla Türkiye neredeyse bir iç savaşın eşiğine gelmiştir. Yaklaşan 5 Haziran seçimleriyle ülkedeki karşıt gruplar en uç silâhları kullanarak gerilimi daha da tırmandırmışlardır. Hükümetin baskı ve şiddeti durduramaması, suçluların cezalandırılmaması, DİSK yöneticilerine karşı sürdürülen baskı toplumdaki tansiyonu bir türlü düşürmemiştir (Halkın Birliği Dergisi, 2 Mayıs 1977, s.1).

1 Mayıs katliamı anarşinin, huzursuzluğun, gerilimin toplumdaki kutuplaşmanın daha da derinleşmesine neden olmuştur. Sonuna kadar olaysız geçen büyük ve anlamlı yürüyüşün son anda kana bulanması, aslında daha geniş boyutlu amaçlara yönelik olduğunu göstermiştir. İlerici Yurtsever Gençlik Dergisine göre; “güdülen amaçla, yüreklere korku salarak halkı sindirmek, iç ve dış sömürüye karşı savaşım veren demokratik güçleri halkın gözünden düşürüp, faşizme yol açmak istenmiştir”. Toplumsal hayatın her alanında derin sonuçlara yol açan 1 Mayıs olayları otoriter bir rejimin inşası için gereken koşulları sağlamıştır (İlerici Yurtsever Gençlik Dergisi, 16 Mayıs 1977, s.2).

1 Mayıs 1977’den sonra ülkede bir türlü silahlı ve kanlı saldırılar sona erdirilememiştir. Gruplar arasındaki gerilim daha da yükselmiştir. Demokratik hak ve özgürlüklere yöneltilmiş saldırılar önlenememiştir. Ürün Dergisi, kanlı tertipleri açığa çıkarma konusunda, parlamento içi olanakların göz ardı edildiğini söylemiştir. Dergiye göre; “1 Mayıs öncesi ve sonrası uygulanan yıldırıcı propaganda taktikleri, güvenilir haber kaynaklarına sahip olmak gerektiğini göstermiştir” (Ürün Dergisi, 1 Haziran 1977, s.9).

Öte yandan 1 Mayıs, işçi sınıfının ve demokrasiden yana tüm güçlerin eylem birliği yolunda attıkları en önemli adımlardan birisi olmuştur. 1976 ve 1977 yıllarında kitlesel bir biçimde kutlanan 1 Mayıs’lar, işçi sınıfının sendikal birliği açısından birer

ileri adım olmuştur. Ülke tarihinin ilk kitlesel ve örgütlü işçi bayramı, yaşanan katliama rağmen, işçi sınıfının en görkemli bayramı olduğunu kabul ettirmiştir (Halkın Kurtuluşu Dergisi, 25 Mayıs 1977, s.1). Yönetimlerin koyduğu yasak zincirini kırarak 1 Mayıs'ı ikinci kez kitlesel bir biçimde kutlayan işçi sınıfı gücünü otoriteye göstermiştir. İşçi sınıfının bu tarihsel gösterisini kana bulayarak, işçi sınıfı hareketini geriletme isteyenler 1 Mayıs 1977 tarihsel gösterisine gölge düşürememişlerdir (İlerici Yurtsever Gençlik Dergisi, 16 Mayıs 1977, s.3).

Politika Gazetesi, "Türk-İş'in ABD güdümlü yönetici kliğinin katılanları atarız türünden tehditlerine rağmen, Türk-İş'e bağlı sendikaların ve işçilerin, 1 Mayıs gösterilerine kitlesel olarak katıldıklarını, işçi sınıfının gücünü" ortaya koyduklarını söylemiştir (Politika Gazetesi, 7 Mayıs 1977, s.1). MC hükümetinin sola yönelik almış olduğu tedbirler, işçilere uygulanan kıyım ve kırıma rağmen 5 Haziran 1977 seçimlerinin kazananı CHP olmuştur. CHP işçi, emekçi, öğrenci ve solcuların desteğiyle seçimin galibi olmuştur. 77 katliamı sosyalist hareketin önünü kesememiştir (Hergün Gazetesi, 7 Mayıs.1977, s.1).

Politika Gazetesi, 1 Mayıs kanlı pazarının anılarının henüz canlı olduğu günlerde, estirilen korku ve terör havasına rağmen yüz binlerin CHP'nin İzmir'deki seçim mitingine katılması, halkın kanlı tertiplere geçit vermeyeceğini gösterdiğini söylemiştir. Böylelikle İzmir mitingi, CHP'nin bir seçim mitinginden çok, egemen güçlerin kanlı tertiplerini boşa çıkartan kitlesel bir çıkış olmuştur. Gazeteye göre; "1 Mayıs kanlı pazarından sonra Türkiye'de en azından yakın bir zamanda kitlesel gösterilerin artık yapılamayacağını uman çevrelerin hevesleri kursaklarında kalmıştır". (Politika Gazetesi, 8.Mayıs 1977, s.1).

Demokratik kuruluşlara, sendikal örgütlere, DİSK'e ve diğer demokratik kuruluşlara yapılan saldırılar sonuç vermemiştir. Türkiye işçi sınıfının ve DİSK'in en temel insan hak ve özgürlükleri için, demokrasi, bağımsızlık, özgürlük, barış ve toplumsal ilerleme yolunda faşizmi geriletme için verdiği mücadele demokrasi ve toplumsal ilerleme yolunu önemli kazanımlar sağlamıştır. Her geçen yıl 1 Mayıslar daha büyük bir coşkuyla, daha geniş kitleler tarafından ve daha bilinçlice kutlanmıştır. 1 Mayıs 1977, Türkiye'deki devrim sürecinin hızla geliştiğini bir kez daha ortaya koymuştur (Milliyet Gazetesi, 3.Mayıs 1977, s.1).

Sonuç ve Değerlendirme

Demokrasi dışı, örgütleri, faşist çeteler ve Maocu provokatörler tarafından 1 Mayıs 1977 işçi bayramı kana bulanmıştır. Provokatörler 1 Mayısı kana bulayarak kitleleri 1 Mayıs geleneğinden soğutmayı, örgütlü işçi sınıfının her şeye karşın zayıf olduğu izlenimini vermeyi, emekçi kitlelerini alanlardan çekmeyi, seçim öncesinde halk üzerinde panik yaratmayı hedeflemişlerdir. Halk üzerinde yaratılan korku, yılgınlık ve nefretle sol örgütlerin kitlesel gösterilerine tepki duyulması istenilmiştir. Sol örgütler arasında farklı görüşe sahip unsurların birbirlerine olan tahammülsüzlüğünden faydalanıp Maocu bozkurtlara karşı kışkırtmışlar sonra da "solcular azdı,

birbirine düştü" izlenimini yaratmışlardır. Böylece olayların fiktisel bir karşıtlık sonucu yaşandığını göstermeye çalışmışlardır.

Olaylar toplumsal bir çatışmaya dönüşmüştür. Olaylardan geriye 34 ölü, yüzlerce yaralı ve kanlı 1 Mayıs kalmıştır. Yaratılan şiddet ortamı siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatı etkilemiştir. Olayların yatışmasından 28 gün sonra 1 Mayıs işçi bayramını kana bulayanlar hakkında 10 klasörlük bir iddianamesi hazırlanmıştır. Dava İstanbul 2. Ağır Ceza mahkemesinde görülmüştür. Olaylarda ateşli silahların kullanmasına, ölü ve yaralıların olmasına, olaylara tanık olanların şahitliğine ve kuvvetli delillerle rağmen olayın failleri bulunamamıştır. Olaylarda sorumlu olduğu düşünülen hatta elinde silahla yakalananlar hakkında dahi ne bir işlem yapılmış ne bir soruşturma açılmıştır. Bu durum sağ ve sol ideolojinin kutuplaşmasına, derinleşmesine ve ayrışmasına neden olmuştur. Ülkede totaliter bir terör ortamı yaratılmıştır.

1 Mayıs olaylarının ardından ülkede siyasetin öne giderek tikanmaya başlamıştır. Sağ-sol çatışmasıyla başlayan silahlı süreç siyasetin aktif öznesi durumuna geçmiştir. Bu durumda hükümet varlığını korumak adına kolluğun gücünü olanca kuvvetiyle devreye sokmuştur. Hükümet ve sınıfsal gruplar sürekli karşı karşıya gelmiştir. Ortaya çıkan ideolojik, etnik ve kültürel çatışma ülkedeki mevcut dengeleri değiştirmiştir. Meydana gelen kaos yeni bir askeri darbenin zemini hazırlamıştır. 1 Mayıs olaylarının neticesiyle Türkiye yeni bir dönemece girmiştir. İdeolojik karşıtlıkla başlayan çatışma ekonomik, siyasal ve toplumsal eşitsizliklerin artmasına, sınıf mücadelelerinin çeşitlenmesine ve toplumsal ayrışmalara neden olmuştur.

1 Mayısın kana bulanmasında yaşanan ideolojik ayrışma sınıf esasına dayalı bir siyasal kutuplaşmayı da belirginleştirmiştir. Sınıf esasına bağlı gelişen ideolojik yapılar kendi iç çatışmalarına paralel olarak gelişen olaylara sebebiyet vermiştir. Radikal eğilimli grupların meydana getirdiği olaylar sonucu toplumsal ve sınıfsal karşıtlığın en üst düzeyde yaşandığı bir dönem meydana gelmiştir. Dönemin siyasal yanlışlık eğilimleri Türkiye'nin toplumsal yapısında belirleyici bir etken olmuştur. 1 Mayıs olayların perde arkasındaki güç dengelerini öne çıkarmış, olayların kuşku uyandıran yönlerini gözler önüne sermiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2015).Modern Türkiye'nin Oluşumu. Kaynak Yayınları.
- Algül, S. (2013).Türkiye’de Sendika Siyaset İlişkisi: Disk Örneği (1967-1975). [Doktora Tezi], Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Alkan, M. Ö, (2011). Chicago'dan İstanbul'a Haymarket'ten Taksim'e 1 Mayıs Tarihinin İzinde. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 209, 18-27.
- Arslan, L. (2023).Türkiye’nin 1961-1980 Arası Döneminde Siyasi Açmazları ve Koalisyonlar. *Dünya ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 23(1), 141-175.
- Atay, K. (2013).1 Mayıs 1977: İşçi Bayramı Neden ve Nasıl Kana Bulandı. Metis Yayınları.
- Aydinoğlu, E. (2007), Türkiye Solu (1960-1980), Versus Kitap: İstanbul.
- Barbak A (2020). Türkiye’de Askeri Yönetim Alanının Anayasal Dönüşümü: Anayasal İktisat Kuramı Çerçevesinde Bir İnceleme. *Akdeniz İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2) 143-157.
- Bora, T, (2008), “Sol, Liberalizm ve Sinizm”, *Birikim Dergisi*, No. 234, 21-79.
- Çağlı, E. (2004). Bonapartizmden Faşizme: Olağanüstü Burjuva Rejimlerin Marksist Bir Tahlili. Tarih Bilinci Yayınevi.
- Çavdar, T. (1996). Türkiye’nin Demokrasi Tarihi. İmge Yayınevi.
- Çavdar, T. (2003).Türkiye Ekonomisinin Tarihi .İmge Kitapevi.
- Çetinkaya, Y. D, Doğan, M. G. (2007) “TKP’nin Sosyalizmi (1920-1990)” Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce, Cilt 8: Sol (Ed: Murat Gültekingil), İstanbul: İletişim Yayınları, (275-338).
- Çiçek, Y.(2008). Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yasadışı Sol Örgütlenme Olarak TKP/ML-TİKKO. [Yüksek Lisans Tezi] Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Coşkun, Y. (2017). I. Milliyetçi Cephe Hükümetinin İlk Üç Ayında Türk Siyasal Hayatı ve Mecliste İktidar-Muhalefet İlişkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(38), 271-298.
- Demirel, T. (2004). Adalet Partisi İdeoloji ve Politika, İletişim Yayınları
- Doğan, H. (2018) .Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Grev Hakkı ve Ta’til-i Eşğâl Kanunu. *Belleten Dergisi*, LXXXII /293, 265-294.
- Dursun, S. (2018).Türk Siyasal Hayatında Milliyetçi Cephe Hükümetleri (1975-1977). 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 7(20), 425- 440.
- Erdal, H. (1983) TKP’imizi Yükseltelim. İşçinin Sesi Yayınları
- Ersan, V. (2014), 1970’lerdeTürkiye Solu. İletişim Yayınları.
- Gökçen, S. (2020). İki Darbe Arası Türk Demokrasisi (1961-1980). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 67, 241- 264.
- Göktürk, E.(2020). Türk-İş’te Sosyal Demokrat Muhalefet ve DİSK’e Yönelim: (1970-1975). *Mülkiye Dergisi*, 44(2), 321-340.
- Gözler, K. (2000). Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi Yayınları.
- Gözübüyük, Ş. (2003). Anayasa Hukuku. Turhan Kitabevi
- Güngör, S. (1992), Bölgesel Yapı İtibariyle Toplumsal Olaylar, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gürel, N. (2006). 1 Mayıs 1977 Türkiye Devrimcilerinin İki 1 Mayıs Belgesi. Ozan Yayıncılık.
- Güzel, M. Ş. (1996). Türkiye’de işçi Hareketi 1908-1984. Kaynak Yayınları
- Harman, C. (2009), Halkların Dünya Tarihi, Yordam Kitap.
- Işıklı, A. (2003). Gerçek Örgütlenme Sendikacılık, İmge Kitapevi.
- İleri, Ü. (2014). Tanzimat’tan Cumhuriyet’e İşçi Örgütlenmelerini Hazırlayan Etmenler. *Emek ve Toplum Dergisi*, 3(7), 32-59.
- Karaca, E .(2005.). 12 Eylül’ün Arka Bahçesinde Avrupa’daki Mülteciler. Ozan Yayıncılık.
- Karataş, M (2022).Türkiye’nin 1970’li Yılları ve Milliyetçi Cephe Hükümetleri. *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, .5(10), 387-422.
- Katoglu, T. (1994). Devlet Güvenlik Mahkemelerinde Uygulanan Yargılama Usulünün Genel Yargılama Usulünden Farkları. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 49(3), 255-274.
- Kasalak K, Uçar, F. (2014). Türk Siyasetinde Cepheleşme/Kutuplaşma Olgusunun Dinamikleri ve Milliyetçi Cephe Hükümetleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(41), 41–54,
- Kaygusuz, İ. (2021). Türkiye’de Sağ Taban İle Sağ Siyaset

Arasında Kurulan İlişki Biçimleri. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5(2), 164-188.

Keskin, Y. Z. (2020). Türkiye Siyaseti ve Devlet Örgütlenmesinde 12 Mart Muhtırasının Etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.22, Sayı: TBMM'nin 100. Yılı ve Millî İrade Özel Sayısı, (1-15).

Keskin K. (1987). Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Yapısı, Görevleri ve Yargılama Usulleri, Kazancı Hukuk Yayınları.

Kırpık, C.(2004), Osmanlı Devleti'nde İşçiler ve İşçi Hareketleri (1876-1914), Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Koç C, Koç, Y.(2008). DİSK Tarihi Efsane Mi Gerçek Mi? (1967-1980), Epos Yayınları

Koç, Y (2010), Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi Osmanlı'dan 2010'a, Ankara: Epos Yayınları.

Koç, Y (2003). Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi, Kaynak Yayınları.

Kongar, E.(1998). 21. Yüzyılda Türkiye, Remzi Kitapevi.

Küpelı, Ç. (2019). Dünyada ve Türkiye'de 1 Mayıs. *Emek Araştırma Dergisi*, 10 (15), 211-216.

Laçiner, Ö. (1975). 1973-75 Dönemi ve 12 Ekim Seçimleri. *Birikim Dergisi*, Sayı.9, 30-39.

Laçiner Ö.(1975). 12 Mart Üzerine. *Birikim Dergisi*, Sayı: 8, 14-34

Mahiroğulları, A (2011), Dünya'da ve Türkiye'de Sendikacılık. Ekin Yayın Dağıtım.

Makal, A .(1997). Osmanlı İmparatorluğu'nda Çalışma İlişkileri: 1850-1920, İmge Kitabevi:

Özdemir M. (2001). Mütareke ve Kurtuluş Savaşı Başlangıç Dönemlerinde Türk Demir Yolları, Yapısal Ekonomik Sorunlar (1918-1920). TC Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özcan, C.(2010). TKP Atılım Dönemi'nde DİSK-TKP ilişkisi ve TKP'nin DİSK'te Etkin Olma Kanalları, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Özhazinedar, T. (2019). II. Meşrutiyet Basınında Temel Haklar, [Doktora Tezi], Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özhazinedar, T. (2022). Sebepleri ve Sonuçlarıyla 15/16 Haziran Büyük İşçi Direnişi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 128-145.

Reyhan, H. (2017). Türkiye'de Sağ Milliyetçi Siyasal Düşünce Geleneğinde Çevre Algılaması. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(12), 855-878.

Roberts J. M, (2010). Avrupa Tarihi, İnkılâp Kitapevi.

Saymen, F. (1954). Türk İş Hukuku. Hak Kitapevi

Sencer, O. (1969). Türkiye'de İşçi Sınıfı. Habora Kitabevi Yayınları.

Seyitdanlıoğlu, M. (2009). Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii (1839-1876). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 28 (46), 53 - 69

Seyrek, İ. (2020), "Bakunin-Marx Tartışmalarının Tarihsel Bir Durağı: I. Enternasyonal," *SAV Katkı Dergisi*, Sayı 9, (66-80).

Şafak, Can, (2014).Türkiye'de 1960-1980 Dönemi Emek Tarihine İlişkin Kaynaklar. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Sayı, 3, 159-184.

Şafak, C. (2013),.12 Marttan 12 Eylül'e Türkiye'de sendikalar.*Toplum ve Bilim Dergisi*, 127, (121-143).

Şahin, A.(2010) .12 Mart'tan 12 Eylül'e Sol Düşün Akımlarının Türk Devrimi Algılamaları (1971-1980), [Doktora Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Şen, A. F, Çetinkaya A. (2013). Medyada Sınıf Temsilleri: 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü Haberleri Üzerine Bir Çözümleme. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 19 (78- 93), 78-93.

Tanör, B. (1996). Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, İstanbul: Afa Yayınları.

Taş, H. Y. (2012). Toplumsal Sınıfların Değişim Sürecinde, Sendikalar ve Sendikaların Geleceği. *Emek ve Toplum Dergisi*, 1(1), 60-80.

Toprak, Z.(1982), Türkiye'de Milli İktisat 1908-1918. Yurt Yayıncılık,

Tosun, T. (1999). Türk Parti Sisteminde Merkez Sağ ve Merkez Solda Parçalanma. Boyut Yayınları

Tunç, B, Akarçay E.(2020). 12 Mart Muhtırası Sonrası 1961 Anayasası'nda Yapılan Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 1543-1571.

Tütüncü, G. (2008).Propaganda, Söylem ve Sloganlarla Ortanın Solu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(3), 69-70.

Uslu, A. (2014). Avrupa'da Erken Dönem Sosyalist Teori ve İşçi Hareketleri (1830-1840). *Akademik İncelemeler Dergisi*, .9(1), 2014, 1-24.

Yalçın, M. (1988), Türkiye Devrimci Komünist Partisi. Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, C.7, İletişim Yayınları. (2270-2281).

Yıldırım, K. (2011). Osmanlı Çalışma Hayatında İşçi Örgütlenmesi ve İşçi Hareketlerinin Gelişimi (1870-1922). [Doktora Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Yılmaz, A. G. (2015).I. Milliyetçi Cephe Hükümeti: Siyasal Şiddet ve Devlet. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 221-246.

Yılmaz, E, Veli Y (2020). 1950-1993 Devrimci Gazeteci. İletişim Yayınları.

Sürekli Yayınlar

Hürriyet Gazetesi,

Cumhuriyet Gazetesi,

Kitle Gazetesi,

Atılım Dergisi,

Bayrak Gazetesi,

Bizim Anadolu Gazetesi,

Cumhuriyet Gazetesi,

Çark Başak Dergisi,

Devrimci Yol Dergisi

Disk Dergisi,

Durum Dergisi

Emeğin Birliği Dergisi

Günaydın Gazetesi

Günaydın Gazetesi

Halkın Birliği Dergisi

Halkın Kurtuluşu Dergisi

Halkın Sesi Gazetesi

Hergün Gazetesi

İlerici Yurtsever Gençlik Dergisi

İleri Gazetesi,

Hürriyet Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Milli Gazetesi

Orta Doğu Gazetesi

Politika Dergisi

Sabah Gazetesi

Son Havadis Gazetesi

Sosyalist Yol Dergisi

Tercüman Gazetesi

Ürün Dergisi

Vatan Gazetesi

Yurt ve Dünya Dergisi